

**KAZLŲ RŪDOS „ELMOS“ MOKYKLOS-DARŽELIO
IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA**

„PUOSELĖKIME VAIKYSTĘ“

2025 m.
Kazlų Rūda

I. BENDROSIOS NUOSTATOS

Mokyklos pavadinimas – Kazlų Rūdos „Elmos“ mokykla-darželis.

Teisinė forma – viešoji įstaiga, kodas 290389610.

Grupė – bendrojo ugdymo mokykla.

Tipas – pradinė mokykla.

Adresas – K. Donelaičio g. 15A, LT-69434 Kazlų Rūda.

1.1. Požiūris į vaiką ir jo ugdymą(si)

Vaikas suprantamas kaip unikali, visapusiškai besivystanti asmenybė, turinti prigimtinių poreikių augti, pažinti ir kurti. Vadovaujantis Valdorfo pedagogikos principais, ugdymas grindžiamas pagarba kiekvieno vaiko individualiam raidos tempui, visapusiškai atliepiant jo fizinius, emocinius, socialinius ir dvasinius poreikius. Vaiko raida palaikoma natūralioje, estetiškoje, ritmingoje aplinkoje, kurioje itin svarbus vaidmuo tenka laisvam žaidimui, kūrybinei veiklai, meninei raiškai, pasakoms, dainoms ir judesiui, aplenkiant ir į ugdymo procesą neintegruojant skaitmeninio ugdymo priemonių.

Pedagogas ugdymo procese veikia kaip autoritetas per pavyzdį – įkvepiantis, kuriantis saugią ir harmoningą aplinką, kuri skatina vaikų savarankiškumą, atsakomybę ir mokymosi džiaugsmą. Ugdymasis vyksta per patirtį ir ritmą, gerbiant vaiko teisę į vaikystę, be skubėjimo ar spaudimo įsisavinti pažintinį turinį per anksti. Kiekvienas vaikas ugdosi savo tempu.

Integruojant universalų dizaino mokymuisi principus, ugdymo aplinka ir veiklos kuriamos taip, kad būtų įgyvendinamas kontekstinis ugdymas, veiklos prieinamos, įtraukios ir lanksčios, leidžiančios kiekvienam vaikui mokytis pagal savo poreikius ir gebėjimus. Vaiko individualumas ir įvairovė laikoma vertybe, ir ugdymo proceso stiprybe. Kiekvienas vaikas yra priimamas toks, koks jis yra, o ugdymo/si procesas pritaikomas taip, kad užtikrintų jo sėkmę, įsitraukimą ir skatintų jo saviugdą.

Valdorfo pedagogika ir universalus dizainas mokymuisi papildo vienas kitą, kurdami aplinką, kurioje kiekvienas vaikas gali augti harmoningai, kurti, tyrinėti ir patirti bendrystę, mokydamasis ne tik žinių, bet ir gyvenimo būdo, vertybių bei santykio su pasauliu. Tai pedagogika, kurioje didelę laiko dalį užima laisvas vaiko žaidimas, meninė, kūrybinė veikla.

1.2. Ugdymą(si) grindžiančios vertybės

Vaikų ugdymasis grindžiamas požiūriu į vaiką ir jo ugdymą(si) sąlygotomis vertybėmis:

1. *vaiko orumas* – kiekvieno vaiko nelygstamos vertės, autentiškumo, unikalumo pripažinimas ir puoselėjimas;
2. *vaiko gerovė* – vaikų gerovės pirmumo pripažinimas, puoselėjant vaiko saugumą, sveikatą, darną su savimi ir kultūrinę, socialinę bei fizinę aplinką;
3. *saviraiškos laisvė* – kiekvieno vaiko kūrybinio potencialo ir laisvės išreikšti save pripažinimas, palaikymas ir skatinimas;
4. *lygiavertis dalyvavimas* – lygiavertėmis sąveikomis grindžiamo ugdymo(si) vertės pripažinimas, sudarant maksimalias sąlygas kiekvienam vaikui dalyvauti bendrame ugdymosi procese ir pašalinant ugdymosi kliūtis;

5. *lygiateisiškumas ir teisingumas* – vienodų teisių augti ir ugdytis visiems pripažinimas, užtikrinant galimybes kiekvienam vaikui optimaliai vystyti ir reikšti savo potencines galias nepriklausomai nuo priežasčių, susijusių su lytimi, sveikata, socialine ir kultūrine padėtimi. Minimizuojamos atskirties ir diskriminavimo galimybės, atstovaujama vaikų teisėms mokykloje ir už jos ribų;

6. *pagarba, tolerancija ir atvirumas įvairovei* – atviros, pagarba, empatija ir tolerancija grindžiamos ugdymo(si) aplinkos kūrimas, pripažįstant įvairovę kaip vertybę ir sudarant sąlygas visiems vaikams sėkmingai dalyvauti, natūraliai priimant prigimtinius ir kultūrinius skirtumus;

7. *bendruomeniškumas, demokratija ir pilietiškumas* – pagarba asmeniui grindžiamos demokratinės aplinkos kūrimas, priklausymo bendruomenei jausmo puoselėjimas, atsakomybės už save ir kitus ugdymasis;

8. *kultūrinis tapatumas* – pagarbos savo šalies kultūrai (gimtajai kalbai, etninei kultūrai, tautos istorijai) puoselėjimas, padedant vaikui išreikšti save kaip savo šalies kultūros dalyvį ir kūrėją ir pozityviai priimti kitų kultūrų savitumą.

1.3. Vaikų, tėvų ir vietos bendruomenės poreikiai

Ikimokyklinio ugdymo programa skiriama 2–6 metų vaikams, kurie ugdomi mišrioje ikimokyklinio ugdymo grupėse (nuo 2 metų iki pradinio ugdymo pradžios ir nuo 3 metų iki pradinio ugdymo pradžios).

Vaikų grupė – tai tarsi maža visuomenė, kurioje yra įvairių socialinių sluoksnių, įvairių gebėjimų ir poreikių asmenybių. Tokioje asmenybių įvairovėje akcentuojamas kiekvieno saugumas, pripažįstamas priklausomybės ir meilės poreikis, mokoma gerbti kiekvieną, nepriklausomai nuo jo gebėjimų. Taip pat mažų vaikų grupė – tarsi išplėstinė šeima, kurioje yra įvairaus amžiaus vaikai. Mišrus vaikų amžius grupėje skatina padėti vieni kitiems (nusirengti, apsirengti ir kt.), pratina būti tolerantiškais, nesišaiipyti iš mažiau sugebančio, tylesnio ar drovesnio draugo. Mažesnieji, stebėdami vyresnius vaikus, mokosi bendrauti ir žaisti. Tokioje grupėje vaikai mokosi draugiškumo ir empatijos. Vaikai grupėje yra laisvi, kūrybingi, patys renkasi norimą veiklą ir ją, padedant auklėtojams, plėtoja.

Ikimokyklinio ugdymo grupių vaikai kryptingai brandinami mokyklai, atsižvelgiant į amžių, individualumą, gebėjimus. Ugdomi vaikų sveikos gyvensenos, bendravimo, darbo grupelėmis ir meniniai gebėjimai, skatinamas kūrybiškumas, tautiškumas, saviraiška, gamtojauta, pagarba gyvybei ir kita.

Ikimokyklinio ugdymo programa sukuria prielaidas užtikrinti pagrindinių, kiekvienam vaikui aktualių poreikių tenkinimą ir turtinimą:

1. *žaidimo poreikis* – turėti laisvę, pakankamai laiko, erdvės, žaidimo partnerių ir galimybę per bendrus žaidimus kurti vaikų kultūrą. Pripažįstama žaidimo, kaip savarankiškos vaikų veiklos, nelygstama vertė. Nuolat stebėdami ir tinkamoje situacijoje jautriai įsitraukdami į žaidimus, suaugusieji padeda vaikams augintis žaidimo gebėjimus;

2. *saugumo poreikis* – jaustis saugiam, gerbiamam, matomam, girdimam, tinkamai globojamam, sulaukti paramos ir pagalbos, kai jos reikia. Ugdat vaikus rūpinamasi ne tik užtikrinti jų saugumą, bet ir juos pačius pagal jų galias įtraukti į rūpinimąsi savo bei kitų saugumu;

3. *draugysčių poreikis* – jaustis priimamam, jausti bendrumą, lygiavertiškumą su kitais, kitų paramą, artimumą, turėti vieną ar keletą artimesnių draugų. Sukuriama ugdymo(si) aplinka, skatinanti vaikus tyrinėti ir atrasti, kaip būti, gyventi ir veikti drauge;

4. *komunikavimo poreikis* – dalintis su kitais emocijomis, mintimis, idėjomis žodžiu ir nežodinėmis priemonėmis (mimika, judesiu, piešiniu, muzikos kūrinio ir pan.). Vaikams sudaromos sąlygos išbandyti įvairias komunikavimo su vaikais ir suaugusiais priemonės ir atrasti pagarbaus, veiksmingo bendravimo būdus;

5. *pažinimo džiaugsmo poreikis* – smalsauti, tyrinėti, klausinėti, aiškinti(s), kurti ir išbandyti, džiaugiantis naujais atradimais ir gebėjimu pažinti. Taikydami ugdymo(si) procese įgytas patirtis vaikai kuria ir perkuria savo teorijas apie pasaulį;

6. *kūrybinės saviraiškos poreikis* – tyrinėti ir atrasti unikalias savo kūrybines galias per įvairias veiklas. Kuriamos ir spontaniškų, ir kryptingų veiklų galimybės, palankios atsiskleisti vaikų interesams, gabumams ir auginti savitą raiškos stilių;

Programa taip pat sukuria prielaidas atliepti ir tenkinti unikalius kiekvieno vaiko poreikius, tarp jų ir specialiuosius ugdymosi poreikius.

Kazlų Rūdos „Elmos“ mokykla-darželis praplečia Kazlų Rūdos ikimokyklinio ugdymo paslaugų tinklą, teikdama Valdorfo pedagogiką pagrįstą ugdymą. Taip suteikiama teisė tėvams rinktis savo vertybes bei pasaulėžiūrą atitinkantį ugdymą. Tėvų poreikiai, kuriuos tenkina Kazlų Rūdos „Elmos“ mokykla-darželis:

1. *poreikis vaiką ugdyti holistiškai*. Tėvai, ieškantys ugdymo, kuris puoselėtų ne tik intelektinius, bet ir emocinius, socialinius, kūrybinius bei dvasinius vaiko gebėjimus, ras Valdorfo pedagogikoje jiems artimą ugdymo filosofiją.

2. *saugios, jaukios ir natūralios aplinkos poreikis*. Valdorfo ugdymas skiria daug dėmesio aplinkos estetikai, natūralumui ir saugumui, todėl tėvai vertina ramų, harmoningą, vaikui pritaikytą fizinį ir emocinį darželio pasaulį.

3. *poreikis vaikui nekelti perteklinio streso ar konkurencijos*. Valdorfo pedagogika neskubina akademinio mokymo, akcentuoja laisvą žaidimą ir ritmingą gyvenimą – tai atliepia tėvų norą išvengti ankstyvo spaudimo pasiekimams ar lyginimo su kitais.

4. *poreikis stipriam ryšiui tarp šeimos ir darželio*. Valdorfo pedagogika pabrėžia glaudų bendradarbiavimą su šeima, bendruomeniškumą, pagarbą komunikaciją tarp pedagogų ir tėvų. Tėvai vertina, kad jų nuomonė yra gerbiama, o ugdymo sprendimai priimami kartu.

5. *vertybinių nuostatų atitikimas*. Tėvai, kuriems svarbios ekologinės, kultūrinės, dvasinės ir etinės vertybės (pvz., pagarba žmogui ir gamtai, paprastumas, ritmingas gyvenimo būdas), dažnai renkasi Valdorfo darželius dėl vertybinio artumo.

6. *poreikis vaiką auginti pagal jo individualų tempą*. Valdorfo pedagogika pripažįsta vaikų raidos įvairovę ir nesiekia visų suvienodinti – tai ypač svarbu tėvams, kurių vaikai turi savitą mokymosi stilių ar raidos ypatumų.

7. *poreikis vaikui ugdyti kūrybiškumą, vaizduotę ir džiaugsmą*. Valdorfo darželiai daug dėmesio skiria meninei veiklai, pasakoms, dainoms, žaidimams ir natūraliai saviraiškai – tai atliepia tėvų norą, kad jų vaikas augtų kūrybingas, laisvas ir džiaugsmingas.

8. *poreikis tvarumui ir natūralumui kasdienybėje*. Tėvai, vertinantys tvarų gyvenimo būdą, ekologinius sprendimus ir natūralias priemones (pvz., mediniai žaislai, augalinės medžiagos, sveika mityba), dažnai renkasi ugdymo įstaigas, kuriose tai praktikuojama.

Be to, tenkiname tėvų poreikį atvesti vaiką į darželį keletui valandų. Esame sudarę vaikams galimybę būti darželyje iki 4 val. per dieną, dalyvauti muzikos užsiėmimuose.

Valdorfo pedagogikos nuostata – pedagogai ir tėvai turi tapti ugdymo proceso partneriais. Tai padeda sukurti vaiko poreikius atliepiančią, vaiką puoselėjančią aplinką, kurioje gali laisvai ir harmoningai skleisti visos jo galios. Programoje numatomas glaudus tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, kuris grindžiamas pasitikėjimu bei pagarba, svarbu: socialinis kontekstas, bendruomeniškumas, lygiateisiškumas.

Kazlų Rūdos „Elmos“ mokykla-darželis prisideda prie ugdymo įvairovės, kultūrinio tapatumo stiprinimo ir socialinio bendradarbiavimo savivaldybėje. Jis siūlo alternatyvų požiūrį į vaiko ugdymą, suteikdamas šeimoms galimybę rinktis ugdymo modelį, atitinkantį jų vertybes ir vaiko individualius poreikius.

Pedagogika, grįsta bendrystės, ritmingumo ir pagarbos principu, skatina artimą bendradarbiavimą tarp pedagogų, tėvų ir vietos bendruomenės. Organizuojamos metų šventės, talkos ir kiti bendri renginiai stiprina bendruomeniškumą, tarpusavio pasitikėjimą ir socialinį aktyvumą.

Didelis dėmesys skiriamas kultūrinių tradicijų puoselėjimui. Pasakos, dainos, lietuvių liaudies menas ir šventės yra ne tik kasdienė ugdymo proceso dalis, bet ir padeda bendruomenei išlaikyti ir perduoti tautinį bei kultūrinį paveldą. Ikimokyklinio ugdymo veiklos, orientuotos į darnų santykį su gamta ir natūralios aplinkos puoselėjimą, prisideda prie bendruomenės ekologinio sąmoningumo stiprinimo.

Taikant universalios dizaino mokymuisi principus, sudaromos sąlygos įtraukiančiam ugdymui – kiekvienas vaikas, nepriklausomai nuo savo gebėjimų ar poreikių, gali patirti sėkmę ir priklausymo bendruomenei jausmą. Tokia aplinka skatina socialinę atskirtį mažinančias iniciatyvas ir prisideda prie įtraukesnės visuomenės kūrimo.

Darželis tampa atvira erdve šeimoms – čia skatinamas tėvų įsitraukimas, savanorystė, bendros kūrybinės iniciatyvos ir bendravimas. Tenkinamas poreikis kurti saugią, palaikančią aplinką šeimoms, stiprina jų tarpusavio ryšius ir bendruomeniškumą.

1.4.Regiono ypatumai ir mokyklos savitumas

Kazlų Rūdos savivaldybės švietimo sistema pasižymi kryptingomis pertvarkomis, siekiant didesnio ugdymo paslaugų prieinamumo, kokybės ir efektyvumo. Investuojama į infrastruktūros atnaujinimą, pedagogų kvalifikaciją, taip pat dalyvaujama projektuose, kurie orientuoti į vaikų pasiekimų ir gerovės stiprinimą. Savivaldybė išsiskiria ir tuo, kad siūlo alternatyvų ugdymo modelį – Valdorfo pedagogikos principais veikiantį Kazlų Rūdos „Elmos“ mokyklą-darželį, kuris yra įsikūręs Kazlų Rūdos pietinėje dalyje netoli miško ir parko, truputį toliau nuo pagrindinio kelio. Aplink yra erdvi kiemo erdvė, kurioje įrengtos sporto ir žaidimų aikštelės.

Kazlų Rūdos „Elmos“ mokykla-darželis dirba taikydama Valdorfo pedagogikos metodikos, kurioje labai svarbus ugdymo tęstinumas, elementus. Ji teikia kokybišką, valstybinius standartus atitinkantį ir vaiko poreikius atliepiantį ikimokyklinį, priešmokyklinį ir pradinį ugdymą.

Ikimokyklinis ugdymas yra savaiminė vertybė – leidžianti vaikams pažinti pasaulį tinkamiausiu, jų amžiui priimtinausiu būdu: jaučiant, liečiant, tyrinėjant ir mėgdžiojant, per veiklą, žaidimą ir asmeninę vaiko patirtį. Tik tuomet, kai atsiranda nauji gebėjimai, maždaug apie septintuosius metus, vaikas tampa fiziškai, emociškai ir intelektualiai pasirengęs kryptingam ir tikslingam mokykliniam mokymuisi.

Žinant, kaip stipriai vaikus veikia išorės aplinka ir nauji įspūdžiai, nuolat kuriama šilta, jauki aplinka. Erdvė grupėse kuriama, taip, kad skatintų kontekstinį ugdymą, kur vaikai gali žaisti, kurti ir eksperimentuoti nedidelėmis grupelėmis. Aplinka pritaikyta laisvam, kūrybiškam žaidimui, kuris kaitaliojamas su grupine veikla.

Darželio gyvenimo ciklas planuojamas atsižvelgiant į lietuvių liaudies kalendorines šventes, gamtos ciklą. Labai svarbus elementas vaiko gyvenime yra ritmas. Tai skatina pasitikėjimą, savarankiškumą, suteikia saugumo jausmą. Dienos ritme laisvas žaidimas kaitaliojamas su grupine veikla. Kasdien tuo pačiu metu žaidžiami ritminiai žaidimai, sekamos pasakos. Yra ir savaitės ritmas. Tokia veikla kaip lipdymas, piešimas, maisto gaminimas vyksta kartą per savaitę, visuomet tą pačią dieną. Metų ritmas susijęs su pasikeitimais gamtoje. Tuo pačiu metų laiku švenčiamos metų šventės: Žemynos, Mykolo, Žibintų, Kalėdų, Velykų ir t.t.

Mokykla bendradarbiauja su Kauno Valdorfo darželiu „Šaltinėlis“, visomis Kazlų Rūdos savivaldybės ugdymo įstaigomis, biblioteka, kultūros bei sporto centrais, turi partnerius užsienyje – Stade Valdorfo mokyklą Vokietijoje.

Darželio grupėse dirba 4 ikimokyklinio ugdymo pedagogės, suvokiančios savo misiją – būti vaiko pagalbininku, patarėju, padedančiu jam augti, bręsti, skleistis, tobulėti; besistengiančios pažinti kiekvieno vaiko individualybę, pasirinkti ir taikyti tinkamas ugdymo strategijas, matyti vaikų ugdymo perspektyvą, profesionaliai organizuoti ugdymo ir ugdymosi procesą, palaikyti ir stiprinti vaiko galias, tinkamai vertinti jo pasiekimus bei daromą pažangą. Dvi iš jų įgiję Valdorfo darželio auklėtojo kvalifikaciją. Be jų ikimokyklinio ugdymo programą įgyvendina aukštąjį išsilavinimą turinčios meninio ugdymo mokytoja, socialinė pedagogė, logopedė ir psichologė.

Švietimo pagalbos specialistų ir pedagogų bendradarbiavimas ikimokykliniame ugdyme yra esminis norint užtikrinti visapusišką vaiko ugdymą ir gerovę. Šis bendradarbiavimas, nuolatinis stebėjimas ir vertinimas padeda specialistams ir pedagogams laiku identifikuoti galimus sunkumus ir problemas bei priimti atitinkamus sprendimus. Bendras pedagogų ir specialistų darbas gali padėti vaikams įveikti įvairius iššūkius, skatinti jų stipriąsias puses ir spręsti kylančias problemas.

Ikimokyklinio ugdymo mokytojos ir švietimo pagalbos specialistai rengia reguliarius susitikimus vaikų pažangai ir poreikiams aptarti, kartu planuoja ugdymo veiklas, įtraukia rekomendacijas į kasdienį ugdymą. Sudėtingesni atvejai nagrinėjami vaiko gerovės komisijoje, atliekamas pirminis ugdymosi poreikių vertinimas.

Visi pedagogai nuolat dalyvauja Valdorfo pedagogikos bei kituose seminaruose, įgytas žinias taiko praktikoje.

Pagrindiniai pedagogų vaidmenys: draugas, globėjas, ugdytojas ir vadovas, planuotojas ir konsultantas, tarpininkas bei strategas. Taip pat vis stiprėja mokytojo kaip tyrėjo vaidmuo, kai ikimokyklinio ugdymo pedagogas ne tik stebi vaikus bendrame kontekste, bet ir gilina savo žinias apie kiekvieną vaiką atskirai. Jis nuolat renka informaciją apie vaiko elgesį, emocijas, gebėjimus ir reakcijas į ugdymo veiklas. Tai leidžia teikti tikslingą ir individualizuotą pagalbą. Savo kasdienėje pedagoginėje veikloje, pedagogai taiko refleksijos metodą, kuris apima ne tik vaiko veiklos vertinimą, bet ir nuolatinį mokytojo pačių metodų ir požiūrių vertinimą. Tai leidžia nuolat tobulinti ugdymo procesą.

Kadangi vadovaujamės Valdorfo pedagogikos nuostata, kad pedagogai ir tėvai turi tapti ugdymo proceso partneriais, egzistuoja glaudus tėvų ir pedagogų bendradarbiavimas, kuris grindžiamas pasitikėjimu bei pagarba. Taikomos šios tėvų ir pedagogų bendradarbiavimo formos:

1. *tėvų informavimas*. Bendroji informacija pateikiama grupių stenduose. Naujai atvykstančių vaikų tėvams rengiamas mokyklos-darželio ir ugdymo savitumų pristatymas „Tėvų akademija“. Atliekami anketiniai tyrimai – mokslo metų pradžioje tėvai atneša išsamų pasakojimą apie vaiką ir šeimą pagal pateiktus klausimus. Baigiantis mokslo metams tėvai užpildo anketą, kurioje nurodo, kaip pasikeitė vaikas per mokslo metus, ką reikėtų keisti, pateikia pasiūlymus.

2. *individualūs, dvišaliai ir trišaliai pokalbiai, konsultacijos*. Šių pokalbių metu tėvai ir pedagogai išsako savo lūkesčius, susitaria dėl kryptingo vaiko ugdymo, aptaria vaiko pasiekimus ir kartu planuoja individualią vaiko ūgtį. Pedagogai su tėvais keičiasi informacija apie vaiką, jo savijautą, adaptaciją darželyje, individualų vystymąsi, poreikius ir ugdymo prioritetus.

3. *tėvų susirinkimai*. Jų metu aptariami įvairūs ugdomosios veiklos aspektai, išrenkami atstovai į įstaigos savivaldą, ir pan. Susirinkimų metu tėvai susipažįsta su visa pedagogų komanda – auklėtojais, kitais specialistais. Aptariami artimiausi renginiai, šventės, supažindinama su švenčių specifika, tęsiami pokalbiai apie Valdorfo pedagogiką, sudaromos galimybės įsigyti literatūros.

4. *bendri renginiai – šventės, išvykos, kelionės, spektakliai, vakaronės, mugės* – organizuojami pedagogų ir tėvų iniciatyva. Vyksta aktyvus bendradarbiavimas – tėvai kartu su pedagogais ruošia vaidinimus šventėms, siuva lėles – marionetes spektakliams, organizuoja transportą išvykoms ir pan. Bendri renginiai suartina ne tik pedagogus su tėvais, bet ir tėvai noriai bendrauja tarpusavyje. Vaikai, matydami bendradarbiavimo pavyzdį, palaiko tėvų ir pedagogų autoritetą, bei mokosi bendradarbiauti. Talkos – tai betarpiškas bendradarbiavimas su tėvais, puošiant, puoselėjant mokyklos aplinką, pagalba įrengiant saugią ir estetišką vaikų buvimo vietą. Talkos vyksta vakarais ar savaitgaliais.

5. *padėka šeimoms už paramą ir pagalbą* – tai pedagogų, vaikų ir visos bendruomenės padėkos (asmeniškai, stenduose, pagerbiant švenčių metu padėkos raštais, suvenyrais).

II. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymas grindžiamas vadovaujantis šiais principais:

1. *ugdymo(si) ir priežiūros vienovės principas*. Ikimokyklinio ugdymo(si) procesui būdinga ugdymo(si) ir priežiūros vienovė. Kiekviena suplanuota ir nesuplanuota sąveika bei kasdienė rutina yra ugdanti, turtinanti vaiko patirtį. Ilgalakis, nuolatinis, saugus vaiko emocinis ryšys su mokytoju sukuria prielaidas visavertei vaiko raidai ir ugdymui(si);

2. *vaiko raidos ir ugdymo(si) dermės principas*. Ugdymo(si) procese atsižvelgiama į raidos nulemtą vaikų poreikių, patirties ir gebėjimų įvairovę ir skatinama visapusiška vaiko raida – fizinė, emocinė, socialinė, pažinimo, komunikavimo, meninės raiškos;

3. *žaismės principas*. Žaismingumas yra viso ikimokyklinio vaikų ugdymo(si) pagrindinis bruožas, neatsiejama tyrinėjimo, eksperimentavimo, fantazavimo, kūrybos dalis, o žaidimas – svarbiausia savarankiška vaiko veikla;

4. *sociokultūrinio kryptingumo principas*. Ugdymas(is) yra grindžiamas žmogiškosiomis, tautinėmis ir pilietinėmis vertybėmis, padedančiomis vaikams įsitraukti į supančią kultūrinę aplinką ir didinančiomis atvirumą kultūrinei bei kalbinei įvairovei;

5. *integralumo principas*. Siekiama visuminės vaikų raidos, užtikrinamas darnus visų pasiekimų sričių gebėjimų plėtojimas, ugdymo(si) sričių tarpusavio ryšiai, vidinės turinio sąsajos kiekvienoje ugdymo(si) srityje, vaikų veiklos integralumas;

6. *įtraukties principas*. Sudaromos sąlygos kiekvienam vaikui ugdytis, plėtoti savo galias, gauti reikiamą pagalbą, patirti sėkmę, atsižvelgiant į ugdymosi poreikių įvairovę;

7. *kontekstualumo principas*. Vaikų ugdymas(is) vyksta estetiškuose, į veiklą įtraukiančiuose, vaikų iniciatyvoms atviruose artimiausios socialinės, kultūrinės, kalbinės ir gamtinės aplinkos kontekstuose, siekiama vaikų ugdymo(si) patirčių aktualumo, prasmingumo;

8. *vaiko ir mokytojo bendro veikimo principas*. Aplinkos, sąveikos, bendros prasmės kuriamos įsiklausant ir atliepiant vaikų poreikius, interesus, iniciatyvas, nuomonę, drauge priimant sprendimus;

9. *lėtojo ugdymo(si), užtikrinančio gilų įsitraukimą, principas*. Vaikai giliai išgyvena ir pajaučia kiekvieną čia ir dabar momentą, kai skiriama pakankamai laiko kasdienei rutinai, tyrinėjimo ar kūrybos procesui, nuostabai ir atradimo džiaugsmui;

10. *reflektyvus ugdymo(si) principas*. Mokytojas drauge su vaiku emocijomis ir veiksmais atspindi vaiko veikimo patirtis. Su vaikais drauge pagal jų gebėjimus apmąstomos vaikų emocijos, veiklos ir jų rezultatai, numatomas tolesnis veikimas. Mokytojai apsvarsto autentiškas vaikų patirtis, veiklos kokybę ir savo pedagoginių sprendimų poveikį vaikų ugdymui(si);

11. *šėimos ir mokyklos partnerystės principas*. Mokykla ir šeima (globėjai) bendradarbiauja rengiant Programą, užtikrinant ugdymo(si) tęstinumą ir dermę, kuriant susitelkusią, kartu besimokančią bendruomenę. Tėvai ir mokyklos darbuotojai pasitiki vieni kitais ir veikia dėl vaikų interesų.

III. TIKSLAS, UŽDAVINIAI

Tikslas – vadovaujantis Valdorfo ugdymo filosofija ir atsižvelgiant į vaikų prigimtines galias, patirtį, poreikius, šeimos ir bendruomenės susitarimus, kurti lanksčius edukacinius kontekstus, įgalinančius vaikus išsiugdyti pasitikėjimo, rūpinimosi savimi ir kitais, kultūrinio ir socialinio jautrumo, komunikavimo, lankstaus mąstymo, kūrybiškumo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Uždaviniai:

1. skatinti vaiko asmenybės skleidimąsi lanksčiai ir kūrybiškai taikant Valdorfo ugdymo sistemą;

2. sukurti vaikystės poreikius atliepiančią, psichologiškai saugią bei estetišką ugdymo(si) aplinką, kurioje galėtų laisvai ir harmoningai skleisti visos jo galios;

3. sudaryti sąlygas vaiko fiziniam ir socialiniam vystymuisi per pagrindinę jo amžiui būdingą veiklą – žaidimą;

4. skatinti vaiko savarankiškumą, iniciatyvumą, saviraišką, kūrybiškumą, atskleisti įvairius gebėjimus, puoselėti natūraliąją motyvaciją;

5. padėti pagrindus moralios asmenybės ugdymuisi, siejant ugdymo procesą pirmiausia su pedagogo asmenybe, jo nuostata mokytis, tobulėti;

6. kurti partneriškus šeimos ir darželio bendruomenės santykius, formuoti demokratines tėvų nuostatas, teikti kvalifikuotą metodinę pagalbą.

IV. UGDYMO(SI) REZULTATAI, UGDYMO(SI) TURINYS, PROCESAS IR APLINKOS

Šios programos tikslas ir jam pasiekti suformuluoti uždaviniai yra orientuoti į vaiko tapimą pasitikinčiu, besirūpinančiu savimi ir kitais, jautriu kultūrinei ir socialinei įvairovei, komunikabiliu, lanksčiai mąstančiu, kūrybingu, sėkmingai besimokančiu.

Kazlų Rūdos „Elmos“ mokyklos-darželio ikimokyklinio ugdymo filosofija ir praktika grindžiama visuminio (holistinio) ugdymo samprata. Dirbtinai suskaidytas ugdymas mažam vaikui, suvokiančiam pasaulį sinkretiškai, atrodo nenatūralus, primestas. Be to, jam patinka tai, kas įdomu, todėl ugdymo turinys turi atitikti vaiko poreikius, interesus ir gebėjimus. Dėl tos priežasties visuminiu ugdymu siekiama:

- tenkinti vaiko norą veikti įdomiai, prasmingai, natūraliai, pripažįstant esminį žaidimo vaidmenį ikimokykliniame ugdyme, skiriant daug laiko kūrybiniam žaidimui. Vaiko kūrybinės jėgos žadinamos, naudojant įvairias gamtines medžiagas bei paprastus, vaizduotę aktyvinančius žaislus;
- ugdymą orientuoti į natūralią vaiko raidą, amžiaus tarpsnių ypatumus;
- veiklą plėtoti ugdytojui bendradarbiaujant su vaikais;
- skatinti vaiko judėjimą, atsižvelgiant į individualų poreikį, neskubinti intelektualaus vystymosi, tausojančios gyvybines jėgas vaiko fiziniui vystymuisi.

Visuminis ugdymas(is) ikimokyklinio ugdymo grupėje sukuria prielaidas itin sparčiai ir natūraliai skleisti vaiko individualybei bei asmenybei per žaidimą, meninę, pažintinę – tiriamąją, judėjimo, darbinių įgūdžių veiklas. Ugdymo turinyje akcentuojami vaiko socialiniai gebėjimai, bendradarbiavimo ir savitarpio pagalbos, o ne rungtyniavimo ir konkurencijos santykiai, jautrumas ugdymo svarba.

Pirmajame amžiaus tarpsnyje (0-7 m.) vaikai perima juos supančių žmonių veiklą ir išraiškingus judesius. Taip jie išmoksta ir gimtąją kalbą – subtiliai, betarpiškai, natūraliai pamėgdžiodami. Mažas vaikas yra labai jautrus. Jis nedrąsiai bando užmegzti natūralų ryšį su aplinka, kalba savo kalba, savitai pergyvena įspūdžius.

Grupinė veikla ir laisvas žaidimas. Vaikystė – tai žaidimų metas. Pirmia, žaidimų pobūdis byloja apie vaiko vystymąsi ir jo santykį su aplinka. Antra, žaidžiantis vaikas veidamas, jausdamas ir mąstydamas ugdo savo gebėjimus. Labai svarbu išlaikyti pusiausvyrą tarp laisvo žaidimo, kuriame pasireiškia vaikų iniciatyva bei auklėtojos kūrybiškumas, ir grupinės veiklos. Laisvo žaidimo metu ugdoma vaikų fantazija ir iniciatyvumas, grupinėje veikloje auklėtoja, radusi tinkamą formą, gali perteikti vertybes.

Grupinė veikla. Iš pat ryto, kol vaikai yra imlesni naujiems įspūdžiams, kol dar nėra įsigilinę į savo žaidimus, laikas, skirtas grupinei veiklai. Tai gali būti piešimas, lipdymas, rankų darbai, maisto gaminimas, dainavimas, šokimas, vaidinimas. Ypatinga veikla – pasivaikščiojimas, kurio metu ugdomos visos aukščiau išvardintos kompetencijos. Kiekviena grupinio darbo forma vaikams teikia skirtingų paskatų. Todėl atsižvelgiant į grupės pedagoginę situaciją galima teikti pirmenybę tai vienoms, tai kitoms formoms. Jos išdėstomos ritmiškai per visą savaitę. Tai vaikus sutelkia ir harmonizuoja.

Tie patys ryto rato žaidimai žaidžiami visą savaitę arba dar ilgiau. Visą savaitę prieš miegą sekama ta pati pasaka, o penktadienį grupinės veiklos metu ji yra vaidinama.

Laisvas žaidimas. Žaidimų esmė ir auklėjamasis poveikis slypi laisvėje: neprimetamos vaikui savos taisyklės, nevadovaujama, jis pasirenka pats. Savarankiškai žaisdamas vaikas išbando savo jėgas; veikia vedinas norų, todėl jo valia yra aktyvi. Veikdamas savo valia, vaikas ugdosi, mokosi gyventi. Kuo mažiau jo žaidime protu suvoktų dalykų ir kuo daugiau to, kas nusižiūrėta gyvenime, tuo geresnis žaidimas. Vaiko žaidime gyva kūrybinė vaizduotė. Tai – svarbiausia. Ją reikia puoselėti.

Atsižvelgiant į orą ir metų laiką, laisvi žaidimai vaikų darželyje vyksta lauke arba viduje. Vaikai patys pasirenka žaislus ir žaidžia grupelėmis. Suaugusieji stengiasi nesikišti. Jie stebi vaikus, drauge veikia ką nors naudingo, savo pavyzdžiu skatindami mažuosius. Pavyzdžiui, auklėtoja siuva ką nors lėlėms. Vaikai stebi, kaip tai daroma, ir patys nori siūti.

Vaikai veikia, pamėgdžiodami suaugusiuosius. Be to, jiems įtakos turi visa, kas yra aplinkui. Todėl stengiamasi kurti teisingą, santūrią, gyvybingą, šviesią ir šiltą aplinką, padedančią apsaugoti vaikus nuo pernelyg ankstyvos, grėsmingos išorinio pasaulio įtakos. Reikia jausti, kaip žaidžia vaikų grupė: ar liejasi natūralus, vaikų amžiui būdingas vaizduotės srautas ir jie bendrauja harmoningai, kūrybiškai, ar prasiveržia chaotiška, netvarkinga veikla, kuri skatina norą dominuoti ir vaidytis. Šiuo atveju auklėtoja būtinai turi įsikišti.

Programoje numatytos penkios ugdymo(si) sritys:

1. Mūsų sveikata ir gerovė,
2. Aš ir bendruomenė,
3. Aš kalbų pasaulyje,
4. Tyrinėju ir pažįstu aplinką,
5. Kuriu ir išreiškiu.

Ugdymo(si) pasiekimai (žinios ir supratimas, gebėjimai, vertybinės nuostatos) suskirstyti į aštuoniolika **pasiekimų sričių**:

1. kasdienio gyvenimo įgūdžiai;
2. fizinis aktyvumas;
3. emocijų suvokimas ir raiška;
4. savireguliacija ir savikontrolė;
5. savivoka ir savigarba;
6. santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais;
7. aplinkos pažinimas;
8. matematinis mąstymas;
9. skaitmeninis sumanumas;
10. kalbų supratimas;
11. kalbinė raiška;
12. estetiškas suvokimas;
13. meninė raiška;
14. kūrybiškumas;
15. tyrinėjimas;
16. problemų sprendimas;
17. gebėjimas žaisti;
18. mokėjimas mokytis.

Programoje ugdymo(si) turinys pateikiamas siekiant 3-iojo ir 6-ojo pasiekimų žingsnio.

Ugdymosi kontekstas apibrėžiamas, kaip vaikams aktuali, atvira jų iniciatyvoms, dėmesį patraukianti, kviečianti veikti, estetiškai patraukli aplinka. Kontekstai pasižymi kryptingą vaikų

veiklą provokuojančia idėja ar veiklai įkvepiančiu iššūkiu, kuris kuriamas mokytoji tiksliai parenkant ir tam tikru būdu išdėliojant priemones, sukuriančias netikėtumo momentą. Kontekstai skatina autentiškus vaikų sumanymus, palaiko ilgalaikį domėjimąsi ir supratimo gilėjimą.

Modeliuojant kontekstus, kuriamos įvairiapusės veiklos galimybės, modeliuojama dialoginė vaikų, mokytojų ir kitų suaugusiųjų sąveika, numatomos galimos vaikų veiklos kliūtys ir ugdytojų susitarimai dėl kliūčių šalinimo. Be to, kuriant kontekstus, naudojamos esamos kultūrinės, socialinės ir gamtinės aplinkos, iš anksto tiksliai sumodeliuotos ugdymosi aplinkos ir ugdymosi situacijos, susikuriančios čia ir dabar. Aplinka keičiama, atsižvelgiant į vaikų gebėjimų ūgtį.

Pagrindiniam tikslui pasiekti Kazlų Rūdos „Elmos“ mokyklo-darželio aplinkoje pasirinkti kurti šie vaikų emocinį ir fizinį saugumą užtikrinantys ugdymo(si) **kontekstai**:

- *universalaus dizaino mokymuisi* – tai lanksti, visiems vaikams prieinama ugdymo(si) aplinka ir veiksmingas procesas, kuriame, nepriklausomai nuo amžiaus, socialinių, kultūrinių, lingvistinių, sveikatos skirtumų, visiems vaikams sudaromos sąlygos žaisti, patirti ir ugdytis.
- *žaismės kontekstas*, kuris skirtas – palaikyti kasdienių veiklų žaismingumą, kuriant džiaugsmo bei nuostabos tyrinėjant, išbandant, eksperimentuojant, dalinantis potyrius. Kontekstas atliepia vaiko žaismingą savęs ir pasaulio pajautimą, skatina žaisti judesiais, pojūčiais, emocijomis, kalba, vaizduote, mintimis.
- *judraus patirtinio ugdymosi*, kuris padeda skatinti vaikų judėjimo džiaugsmą ir kasdienį judrumą, didinti judraus mokymosi galimybes.
- *kultūrinių dialogų* – kai vaikai ugdymo įstaigoje dalyvauja daugialypiuose kultūriniuose kontekstuose, kurių paskirtis – padėti kiekvienam kurti savo individualų tapatumą;
- *kalbų įvairovės*, kuris skirtas kurti ir palaikyti aplinkos sąlygas, palankias rasti ir plėtoti skirtingiems vaikų komunikavimo būdams, įvairiai žodinei ir nežodinei raiškai, kalbų pažinimui, teigiamoms nuostatoms, susijusioms su kalbų ir jos formų įvairove.
- *tyrinėjimo ir gilaus mokymosi*. Šio konteksto paskirtis – atliepti prigimtinių vaikų smalsumą, įtraukti juos į aplinkos tyrinėjimą, skatinantį giliau suprasti aplinkos objektus, reiškinius ir jų ryšius, atrasti įvairius pažinimo ir mokymosi būdus.
- *kūrybinių dialogų*. Modeliuojant kūrybinių dialogų kontekstą kuriama vaizduotė, smalsumą, nuostabą kelianti aplinka, akcentuojanti patį kūrybos procesą.

Kuriant kontekstus stebima lanksti, visiems prieinama ugdymo(si) aplinka, tinkanti aktyviai fizinei veiklai, judriems žaidimams. Įrangos mobilumas, pritaikytos tyrinėti judesį, judriais būdais dalyvauti visų ugdymosi sričių veiklose. Modeliuojamos judėti skatinančios, iššūkio, saugios rizikos edukacinės erdvės, kuriančios prielaidas subalansuotam ugdymui(si) viduje ir lauke.

Ugdymo sritis – **“Mūsų sveikata ir gerovė”**. Apima apima šiuos turinio aspektus: fizinis aktyvumas, sveika mityba, mano dienos ritmas, kūno švara ir aplinkos tvarka, saugaus elgesio įpročiai. Šios ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti kasdienes gyvenimo įgūdžius, fizinį aktyvumą, savivoką ir savigarbą, savireguliaciją ir savikontrolę.

Ugdymosi veiklos skatina ugdytis emocijų suvokimo ir raiškos, tyrinėjimo, problemų sprendimo, kūrybiškumo, žaidimo, mokėjimo mokytis gebėjimus.

Pedagogo vaidmuo, strategijos, metodai. Ankstyvajame amžiuje svarbu puoselėti individualias fizines galias: judrumą, vikrumą, drąsumą, skatinti sveikus fiziologinius procesus. Kadangi gyvenimo įgūdžius vaikas įgyja individualiai, todėl nedaromas spaudimas, savo ir kitų

vaikų pavyzdžiu daug kartų rodoma, ką ir kaip daryti, o veiksmus komentuoti žodžiais. Palaikyti vaiko pastangas, net jeigu jos nerezultatyvios, pasidžiaugti, pagirti, niekada nebausti ir nekritikuoti. Žaidimo, praktinės veiklos, pavyzdžio metodai įgalina ugdyti(s) asmeninius valgymo, sveikos mitybos įpročius. Vaikas mokosi rūpindamasis kūno higiena, tvarkydamas aplinką, atlikdamas būdetojo vaidmenį.

Įsitraukimą skatina mokytojo sukurtos galimybės pačiam vaikui pasirinkti priimtinausią būdą žaisti ir veikti, rinktis sveikatai palankų maistą, išbandyti įvairius skonius, skirtingus nesutarimų sprendimo būdus, patirti dienos ritmą; palanki aplinka ir veikla patirti judėjimo džiaugsmą, sukuriant sąlygas kiekvienam vaikui mėgautis judėjimo laisve, veiklą įvairove, kūno pojūčiais, didėjančiomis galiomis valdyti kūną; sekimas įkvėpiančiu mokytojo pavyzdžiu

Valdorfo pedagogikoje akcentuojama bendradarbiavimas ir savitarpio pagalba, o ne rungtyniavimas ir konkurencija. Todėl mokomas gerbti kiekvieną, akcentuojami kiekvieno privalumai, unikalumas ir vertingumas.

Pasiekimų sritis - Kasdienio gyvenimo įgūdžiai	
Vertybinė nuostata - domisi, kas padeda augti sveikam ir saugiam.	
Esminiai gebėjimai , kurių ugdoma: rinktis sveikatai palankų maistą, savarankiškai pavalgyti, pasirūpinti savo švara, prisidėti prie aplinkos tvarkos palaikymo, rodyti pradinius saugaus elgesio mokykloje įgūdžius.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. vaiko asmeniniai valgymo ir mitybos įgūdžiai; 2. kūno švaros ir aplinkos tvarkos palaikymo įgūdžiai; 3. saugaus elgesio įgūdžiai.	
2-3 m.	4-6 m.
▪ Suaugusiojo padedamas ruošia maistą: tepa, laužo, mirko. Pradeda tinkamai naudotis stalo įrankiais. ▪ Suaugusiojo padedamas naudojami tualetu, prausiasi ir šluostosi veidą, apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Padeda į vietą vieną kitą daiktą. ▪ Pradeda laikytis susitarimų ir saugiai elgtis lauko aikštelėse.	▪ Išvardija, ko reikia valgyti daugiau, o ko mažiau, kad augtų sveikas, esant galimybei pirmenybę teikia sveikatai palankiems maisto produktams. Valgo savarankiškai, tvarkingai. ▪ Taisyklingai plaunasi rankas. Atsižvelgdamas į tai, ar jam šilta, ar šalta, nusirengia ar apsirengia drabužius. Rūpinasi savo asmeniniais ir bendrais daiktais grupėje: padeda į vietą, saugo, sutvarko. ▪ Savarankiškai ar priminus laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių grupėje, kieme, išvykose. Paaiškina saugaus elgesio su nepažįstamais žmonėmis, buitinais prietaisais, aštriais daiktais ir sveikatai pavojingomis medžiagomis taisykles, įvardija aplinkoje esančias nesaugias vietas. Paaiškina, kad jo kūnas priklauso tik jam, sako „stop“, „ne“ reaguodamas į jo privatumą pažeidžiantį elgesį. Paaiškina, kokių profesijų žmonės gali padėti ištikus nelaimėi. Žino pagalbos telefono numerį.
Vaiko veiksenų pavyzdžiai: kartoja suaugusių veiksmus su daiktais (rengia, šukuoja, prausia lėles); žaidžia su didaktinėmis priemonėmis (segiojimas, rišimas, varstymas); dėlioja	

paveikslėlius ir žaidžia žaidimus „Kada kaip rengiamės?“, „Aprenk draugą“; padeda serviruoti stalą; kuria plakatus „Sveikas maistas“; žaidžia žaidimus „Valgomas – nevalgomas“, „Sveikas – nesveikas maistas“; dalyvauja saugaus elgesio valandėlėse, išvykose į gaisrinę, susitikimuose pas medicinos darbuotojus, mokosi derinti rankų ir kojų judesius (nušoka no laiptelio, peršoka brūkšnį, šoka ant abiejų kojų, ant vienos kojos).	
Pasiekimų sritis - fizinis aktyvumas	
Vertybinė nuostata - noriai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus.	
Esminiai gebėjimai. Tiksliai ir koordinuotai šliaužia, ropoja, eina, bėga, lipa, išlaiko pusiausvyrą judėdamas, meta, gaudo ir spiria kamuolį, spontaniškai ir tikslingai atlieka kasdienes veiksmus, kuriems būtina akių ir rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika, derina judesius poroje, grupėje šokdamas ar žaisdamas.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. stambiosios motorikos įgūdžiai ir fizinės vaiko savybės; 2. smulkiosios motorikos įgūdžiai, rankų ir akių koordinacija.	
2-3 m.	4-6 m.
Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai skirtingu ritmu eina, apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį, neprarasdamas pusiausvyros. Laikydamasis lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu. Nušoka nuo laiptelio, atsispirdamas abiem kojomis 1–2 kartus pašoka nuo žemės, peršoka liniją. Meta ir gaudo kamuolį abiem rankomis, spiria kamuolį stovėdamas. Derina akies ir rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius: veria ant virvutės didelės sagas, užsega lipdukais batus, ridena kamuolį abiem rankomis arba pakaitomis dešine ir kaire ranka.	Ištvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu. Šoka į toli, į aukštį. Žaisdamas laisvai koordinuotai juda, orientuojasi erdvėje. Dažniausiai vaikščioja, stovi, sėdi taisyklingai. Atpažįsta akivaizdžius ženklus, kurie rodo, kad jo kūnui reikia poilsio ar judėjimo. Veiksmus su smulkiais daiktais atlieka vikriai, tiksliai ir kruopščiai. Tiksliai valdo pieštuką ir žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Kuria įvairias konstrukcijas, sudėtingus statinius.“
Vaiko veiksenų pavyzdžiai: pusiausvyros išlaikymo mokosi einant ant pirštų galų, keičiant kryptį, pereinant nuo ėjimo prie bėgimo); judėjimas kartu su kitais (eina susikibę rankomis, derina savo judesius su draugais); orientuojasi aikštelėje, grupėje (randa, kur išdėlioti žaislai, juos pasiima; suranda savo lovytę, kėdutę, spintelę; žino kelią iki aikštelės kieme, joje orientuojasi); žaisdami rato, pirštų ir gestų, judriuosius žaidimus, atlieka suaugusiųjų judesių mėgdžiojimą, šokinėja, pritupia, stiebiasi į viršų, keičia tempą, kryptį, suneria abiejų rankų pirštus, kūno judesius priderina prie daikto savybių (žaidžia su sviediniu, šokinėja per virvę), aktyviai veikia didelėje erdvėje, panaudoja fizinę jėgą, lavina pusiausvyrą, ištvermą.	
Pasiekimų sritis - Savireguliacija ir kontrolė	
Vertybinė nuostata - nusiteikęs valdyti dėmesį, emocijų raišką ir elgesį.	
Esminiai gebėjimai. Sutelkia dėmesį ir pastangas veiklai, dažniausiai laikosi tvarkos ir susitarimų, bendraudamas su kitais elgiasi mandagiai, stengiasi kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus, įsiaudrinęs geba nusiraminti.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti; 2. savo dėmesio, jausmų raiškos ir elgesio valdymas; 3. gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.	
2-3 m.	4-6 m.

Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos, ieško suaugusiojo pagalbos. Žaisdamas kalba su savimi, kad sutelktų dėmesį, kontroliuotų veiksmus. Padedamas suaugusiojo įprastose kasdienėse situacijose valdo savo emocijų raišką ir elgesį. Pradedą laikyti jam suprantamų suaugusiojo prašymų ir bendrų susitarimų.	Pats taiko įvairius nusiramino, atsipalaidavimo būdus, siūlo juos kitiems. Siekdamas tikslo, geba atidėti kai kurių norų patenkinimą. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio provokuojančiose situacijose jas ignoruodamas; vienas ir kartu su kitais ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.
Veiksenų pavyzdžiai: • Dalyvauja probleminiuose pokalbiuose (pvz. „Ką daryti, kai supyksti?“, „Norai ir jų valdymas“ ir t.t.). • Sprendžia probleminius klausimus: „Ar geri darbai pralinksmina kitus?“, „Kaip suderinti savo ir draugo norus?“ ir pan. • Kartu su auklėtoja kuria grupės taisykles.	
Pasiekimų sritis - Savivoka ir savigarba	
Vertybinė nuostata - Pasitiki savimi ir savo gebėjimais, gerbia save ir kitus.	
Esminiai gebėjimai. Pažįsta savo kūną, pasako, kad yra berniukas (mergaitė), supranta savo augimą ir gebėjimų tobulėjimą, prisistato kitam, komentuoja, kuo domisi, kas patinka (nepatinka), supranta ir gina savo bei kitų teises būti ir žaisti kartu, priskiria save savo šeimai, grupei, įstaigos bendruomenei, žino savo tautybę, tėvynę.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. savo kūno pažinimas; 2. asmeninio tapatumo jausmas ir teigiamas savęs vertinimas; 3. bendrystės su šeima ir grupe jausmas; 4. kalbinio, tautinio ir pilietinio tapatumo jausmas.	
2-3 m.	4-6 m.
Eksperimentuoja kūno judesiais ir pojūčiais, pavadina 5–6 kūno ir veido dalis, parodo ar pasako, kiek jam metų. Pasako savo vardą ir kas jis yra – berniukas ar mergaitė. Apie save kalba pirmuoju asmeniu, pasako, ką daro, ką turi. Siekia savarankiškumo: „aš pats“. Patogiai jaučiasi įprastoje grupės aplinkoje su pažįstamais suaugusiais ir vaikais. Domisi kitų vaikų žaidimais ir grupės veiklomis. Suaugusiojo skatinamas domisi supančios kultūrinės aplinkos simboliais. Teigiamai reaguoja į kita kalba kalbančius vaikus, suaugusiuosius ir grupėje apsilankančius svečius.	Išbando naujus būdus tyrinėti savo kūno augimą. Dalinasi stebiniais apie vidinių kūno sistemų veiklos išorinius ženklus (iškvėpiamas oras, širdies plakimas ir kt.). Teigiamai vertina savo savybes ir gebėjimus, žaisdamas tyrinėja galimus socialinius savo vaidmenis. Dalyvauja šeimos, grupės ir mokyklos bendruomenės veiklose. Prisideda prie šeimoje, grupėje ar mokykloje priimamų sprendimų. Pasako savo tautybę, šalį, kurioje gyvena, žino savo namų adresą. Tyrinėja savo šalies ir kitų jam įdomių šalių simbolius, kalbą, žemėlapius, žmonių gyvenimo būdą, supranta, kad visi žmonės yra lygūs, pasako keletą šalių panašumų ir skirtumų. Domisi ir dažniausiai laikosi šeimos, grupės, mokyklos, vietinės

	bendruomenės vertybių ir jam suprantamų pareigų bei teisių.
Veiksenų pavyzdžiai: • Kartu su tėveliais dalyvauja, rengia grupės šventes. • Įsivertina savo elgesį, tyrinėdamas: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. • Pasakoja apie išgyvenimus namuose, darželyje, kelionėje; • Kūno išraiška pavaizduoja jausmus (vaidyba); • Žaidžia žaidimą „Papasakok be žodžių“; • Dėlioja simbolines nuotaikų korteles; • Sudeda siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš 2 – 4 paveikslėlių; • Prieš veidrodį žaidžia mimikos žaidimus – įvardina emocijas; • Dalyvauja gerumo akcijose.	

Ugdymo sritis - **“Aš kalbų pasaulyje”**. Apima žodinės ir nežodinės kalbos supratimą, kalbinę raišką, kalbų įvairovės suvokimą ir kalbinės tapatybės formavimąsi. Paskirtis plėtoti kalbų supratimą, kalbinę raišką, skaitmeninį sumanumą, meninę raišką, aplinkos pažinimą.

Ugdymo(si) veiklos skatina ugdytis tyrinėjimo, problemų sprendimo, kūrybiškumo, mokėjimo mokytis, emocijų suvokimo ir raiškos, žaidimo gebėjimus.

Pedagogo vaidmuo, strategijos, metodai. Pagrindinis metodas – kasdienis bendravimas įvairiausios vaikų veikos metu kiek įmanoma daugiau panaudojant dienos ir savaitės ritmo teikiamas galimybes. Vaikai kalbėti mokosi pavyzdžio – pamėgdžiojimo principu, todėl svarbu, kas vyksta vaiko aplinkoje, kokia toji aplinka. Jie nuolat turi girdėti gražią, taisyklingą kalbą, patys turi būti skatinami kalbėti ir būti išklausomi. Kalbos ugdymo programa integruojama į visas ugdymo sritis.

Pasiiekimų sritis – kalbų supratimas	
Vertybinė nuostata. Domisi žodiniais ir nežodiniais komunikavimo būdais, yra nusiteikęs išklausti ir suprasti kitą.	
Esminiai gebėjimai. Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, įvairiomis formomis, būdais ir priemonėmis perteikiamas prasmės, amžių atitinkančius įvairaus pobūdžio tekstus.	
Pasiiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas klausytis ir suprasti kitų kalbėjimą, reaguoti į nežodinę raišką; 2. gebėjimas suprasti įvairiomis formomis (simboline, garsine, grafine, vaizdine, žodine) perteikiamas prasmės; 3. domėjimasis tekstu, raidėmis ir simboliais; 4. gebėjimas suprasti amžių atitinkančius meninius ir informacinius tekstus.	
2-3 m.	4-6 m.
• Klausosi ir mimika, gestais, kalba reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą, supranta ir reaguoja į artimiausios aplinkos daiktų pavadinimus, paprašytas atlieka jam žinomą veiksmą; supranta 2–3 žodžių vientisinius sakinius ir klausimus; po kelių pakartojimų įsidėmi paprastus naujus žodžius.	• Išklauso, supranta ir reaguoja į tai, ką jam sako, aiškina suaugusysis ar vaikas įvairiose komunikacinėse situacijose; supranta ir reaguoja į klausimus, kurie prasideda žodžiais: „kodėl“, „kaip“, „koks“, kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus; atpažįsta, kai kalbama ne gimtąja kalba.

• Reaguoja į žodžių skambesį ir pasikartojamumą, kontrastingus garsus, spalvas, formas, dydžius, judesius. • Pradedą atpažinti mėgstamas knygeles, nori, kad jas paskaitytų; pats varto ir žiūrinėja knygeles, parodo suaugusiojo įvardytus objektus paveikslėliuose; stebi rašančiuosius, bando palikti ženklus popieriuje, smėlyje. • Supranta girdimus nesudėtingus trumpus tekstus: įsitraukia į žaidimus, kartoja dainelių, skanduočių skiemenis, žodžius, emocijomis ir judesiais atliepia eilėrašcio tekstą ir pasakojimą. • Trumpam susikaupia klausydamas suaugusiojo ar kitų vaikų; supranta ir reaguoja į dažnai vartojamus veiksmų ir ypatybių pavadinimus, 3–4 žodžių sakinius, klausimus, kurie prasideda žodžiais: „kas“, „ką“, „kur“, „kiek“, du vienas paskui kitą sekančius prašymus; greitai mokosi naujų žodžių. • Reaguoja į išgirstus ritmo darinius, intonavimą, supranta kūno kalbą, mimiką, dažnai naudojamų gestų, simbolių paveikslėlių, ženklų prasmę. • Varto knygeles, skiria paveikslėlius nuo teksto, klausia, kas parašyta arba prašo paskaityti, geba sieti paveikslėliuose vaizduojamus objektus su konkrečiais aplinkos daiktais. • Stengiasi išklaudyti trumpus skaitomus, pasakojamus ar dainuojamus tekstus, girdėto kūrinio prasmę atskleidžia vaidindamas, žaisdamas ar pasakydamas keletą žodžių.	• Supranta tą pačią mintį, idėją, jausmą, išreikštą skirtingais būdais: vaizdiniu arba garso kūriniumi, kūno kalba, žodine ir simboliu raiška. • Domisi rašytinės kalbos elementais ir atkreipia dėmesį į juos savo aplinkoje; atpažįsta vieną kitą raidę ar skaitmenį, pirmąją savo vardo raidę; vaizduoja, kad skaito knygą, iš paveikslėlių supranta arba prisimena knygos turinį. • Klausosi tiesiogiai atliekamų ir įrašytų, skaitomų, pasakojamų, deklamuojamų ir dainuojamų kūrinių, įvairaus stiliaus ir turinio tekstų (meninių, informacinių) apie aplinką, įvykius, reiškinius, atsimena kai kuriuos juose minimus įvykius ir juos perteikia skirtingais raiškos būdais. • Supranta sudėtinius kelių dėmenų sakinius, ilgesnių dialogų ar monologų turinį; stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus, pasiūlymus. • Atpažįsta, kokie atskiri raiškos būdai ir priemonės buvo panaudoti perteikiant jausmą, idėją ar mintį. • Supranta, kad kalbos garsai žymimi raidėmis; atpažįsta savo vardo ir kitas asmeniškai aktualias raides, skaitmenis, supranta aplinkoje matomų kai kurių spausdintų žodžių prasmę; iš klausos atskiria du žodžius, prasidedančius tuo pačiu garsu, supranta knygos viršelio funkciją, parodo, kur rašomas knygos autorius, pavadinimas, geba nuspėti turinį pagal knygos pavadinimą, viršelį, iliustracijas. • Atidžiai klausosi įvairaus turinio ir stiliaus tekstų literatūrine kalba, tarmiškai; suvokia skirtingų žanrų leidinių skirtumus (kalendorius, knyga, žurnalas, tinklalapis). • Klausosi draugų ir savo kalbos įrašų; supranta pajuokavimus, dviprasmybes, erzinius, dažnai girdimus frazeologizmus, humoro elementus, pradeda suprasti kai kurių žodžių ar frazių perkeltinę reikšmę; supranta keletą artimiausioje aplinkoje vartojamų kitos kalbos žodžių. • Atpažįsta, kokie integruoti raiškos būdai ir priemonės buvo panaudoti perteikiant jausmą, idėją ar mintį. • Supranta, kad raštas yra sistema, turinti taisykles; suaugusiojo skaitomą tekstą knygoje seka akimis ar pirštu iš kairės į dešinę, iš viršaus į apačią; supranta, kad garsai ir raidės sudaro
---	---

	žodį, atpažįsta nuo kelių iki keliolikos abėcėlės raidžių; pradeda skirti paprastos garsinės sandaros žodžius sudarančius garsus, skiemenis. • Domisi įvairiais rašytiniais teksta, iš iliustracijų ir vieno kito atpažįstamo žodžio supranta jų siužetą; supranta jam skaitomų sudėtingesnių tekstų turinį, įvykių eigą, numato, kas tekste galėtų įvykti toliau.
Veiksenų pavyzdžiai: atpažįsta ir bando įvardinti elementarius simbolius (raides); žaidžia žaidimą “Kokį garsą išgirdai?”; klausosi skaitomų įvairių žanrų tekstų (pvz., skelbimus, skrajutes, įvairių enciklopedijų tekstus, autorines pasakas ir pan.); žaidžia klausimų – atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus (pvz., “Kas ten triuška?”). Supranta veiksmą apibūdinančius žodžius (parodo, kaip sėdi, guli ar valgo lėlę; kaip kvepia gėlę; kaip eina meškiukas, striksi kiškiukas ir t.t.), sąvoką “vienas” (paduoda vieną kaladėlę, mašinytę ir t.t. iš keturių; paduoda vieną kaladėlę nurodytam vaikui; padeda vieną kaladėlę ant stalo ir pan.), savybes apibūdinančius žodžius (parodo raudoną ar kitos spalvos pištuką ar kitą daiktą; parodo minkštą ar kietą daiktą; ir pan.). Atpažįsta paveikslėlius pagal pavadinimą (pirštu ar rankele parodo įvardinti daikto paveikslėlį knygoje); varto knygelę ir atranda daiktą; parodo save, mamą, tėtį nuotraukoje);	
Pasiekimų sritis – kalbinė raiška	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs kalba ir kitomis komunikavimo priemonėmis bendrauti su kitais, išreikšti savo patirtį, jausmus, mintis ir emocijas.	
Esminiai gebėjimai. Naudodamas žodines ir nežodines raiškos priemones, dalinasi savo patirtimi, jausmais, mintimis, įsitraukia į pokalbį ir jį plėtoja, pasakoja, atpasakoja ir kuria paprastas istorijas, kopijuoja aplinkoje matomus žodžius, parašo savo vardą.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas išreikšti patirtį, jausmus ir mintis, įsitraukti ir plėtoti pokalbį; 2. gebėjimas pasakoti, atpasakoti, apibūdinti, kurti, aiškinti taikant nežodines ir žodines raiškos priemones; 3. gebėjimas komunikuoti paprastomis rašytinės raiškos formomis.	
2-3 m.	4-6 m.
• 2–3 žodžių vientisiniais sakiniais kalba ir klausinėja apie tai, ką mato ir girdi, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius; inicijuoja pokalbius, kreipdamasis į suaugusįjį ar vaiką, atsako į paprastus klausimus; vartoja kelias dažniausias mandagumo frazes; taisyklingai vartoja kai kurias gramatines formas. • Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, skatinamas kalba apie juos; suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus eiliuotų tekstų ar dainų fragmentus; išskiria didžiausią įspūdį palikusius pasakojimo epizodus, labiausiai patikusius veikėjus, jų veiklas.	• Atsižvelgdamas į bendravimo tikslą ir situaciją, išsako savo patirtį, norus, svajones, pasiūlymus, svarstymus, aiškinasi, diskutuoja; vartoja mandagumo ir vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.); klausinėja apie tai, ką išgirdo, matė, pajautė, sužinojo, sprendžia problemas; tinkamai pradeda, plėtoja, keičia ir baigia pokalbį; bando komunikuoti su kitakalbiu vaiku, suaugusiuoju. • Kuria, pasakoja istorijas pagal paveikslėlių seką, nuosekliai paminėdamas pagrindinius įvykius, atpasakoja girdėtas istorijas, pritaiko girdėtų siužetų fragmentus žaidimų scenarijuose, meninėje veikloje; keliais būdvardžiais

• Stebi ir mėgdžioja rašančius suaugusiuosius: imituoja, brauko, keverzoja, piešinėja, palikdamas ženklus.	apibūdina istoriją veikėjus; perpasakoja informaciją iš įvairaus žanro knygų. • Kopijuoja aplinkoje matomus žodžius, spausdintinėmis raidėmis rašo savo vardą, kelis žodžius.
Veiksenų pavyzdžiai: • pasakoja apie save ir savo šeimą (pasako vardą, pavardę, amžių, kur gyvena, artimųjų vardus, kur dirba tėveliai ir t.t.); • atpažįsta ir bando įvardinti elementarius simbolius (raides); • deklamuoja; • seka pasakas be galo; • žaidžia žaidimą “Kokį garsą išgirdai?”; • žaidžia klausimų – atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus (pvz., “Kas ten triuška?”); sugalvoja pasakos pradžią arba pabaigą. • Veiksmiais reaguoja į klausimus (linkteli išreišdamas norą ar sutikimą arba papurto galvą išreišdamas nenorą ar nesutikimą; • tiesia rankas į pasiūlytą daiktą arba stengiasi nutolti nuo jo); • įvairiai bando pasirinktus žaislus (juos čiupinėja, dēlioja, stumdo ir t.t.); • Garsais ir gestais reiškia norus (siekia, nustumia ar nusuka, tą pačią sąvoką įvardija pasikartojančiais žodžiais: tepu tepu, atia atia ir t.t.), žodžiais reiškia norus (ima už rankos ir sako einam; duok, leisk ir kiti priklausomi nuo situacijos žodžiai), • kalba dviejų žodžių sakiniiais, • prisimena eiliuotus ketureilius, • pamėgdžioja su daiktu susijusius garsažodžius, • pagartoja dviejų žodžių sakinius. • Gamina knygeles įvairiomis temomis, kuria kvietimus, skelbimus, sveikinimus. • Reikalauja, kad knygelė būtų skaitoma po kelis kartus, nekeičiant teksto. • Ornamentuoja ritmiškai atkartodamas piešiamus elementus. • Kopijuoja reikiamus žodžius, raides, simbolius nuo pavyzdžių įvairiuose raidynuose, knygose, bukletuose, iškabose. • Ieško savo vardo raidės grupės aplinkoje, knygose. • Veria vardo, pavardės raidžių karolius. • „Skaito“– kuria istorijas pagal paveikslėlius. • Dēlioja raidžių korteles.	
Pasiekimų sritis – meninė raiška	
Vertybinė nuostata. Domisi menų kalbomis, jaučia meninės raiškos džiaugsmą.	
Esminiai gebėjimai. Pagal savo išgales tyrinėja menų kalbas, spontaniškai ir tikslingai išreiškia emocijas, išpūdžius, mintis, idėjas jau įvaldytomis meninės raiškos priemonėmis, atpažįsta savo meninius pomėgius, vartoja paprasčiausias jam žinomas ir suprantamas menines sąvokas savo patirčiai išreikšti.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. tyrinėjimas ir eksperimentavimas pasitelkiant įvairias menines priemones ir formas; 2. raiška skirtingomis meninėmis priemonėmis ir būdais; 3. menų kalbų vertingumo supratimas, jų aptarimas ir pasirinkimas.	
2-3 m.	4-6 m.

• Grafinius ir erdvinius kūrinius palydi garsais, veiksmiais, sava kalba. Pradedą rinktis jam patrauklias raiškos priemonės, medžiagas. • Eksperimentuoja balsu: kuria ir rečituoja savitus žodžius; paskatintas kūnu išgauna garsus, išbando naujus judesius, tinkančius dainuojant ar klausant muzikos. • Vienas ir kartu su kitais dainuoja nesudėtingas daineles, jų tekstą interpretuoja kūno judesiais. • Režisūrinių ir vaidmenų žaidimų metu atlikdamas pasirinktą vaidmenį pasitelkia kūno judesius, veido mimiką, balso intonacijas ir priemones.	• Komentuoja savo ar kitų sukurtus grafinius ir erdvinius kūrinius, tai, ką sukūrė, papildo pasakojimu. Turi savo mėgstamas priemones, spalvas, kurioms teikia pirmenybę. • Pastebi ir komentuoja kitų kūrybą, vartoja paprasčiausias jam žinomas ir suprantamas dailės sąvokas. Grožisi savo ir kitų kūriniais, savaip perkelia matytas vizualias idėjas į savo kūrybą. • Komentuoja ir kitaip reiškia nuomonę apie savo, kitų vaikų, menininkų darbus vartodamas žinomas dailės sąvokas. Gali išvardyti keletą technikų (piešta, fotografuota, tapyta). Samprotauja apie dailės kūrinių paskirtį. Supranta, kad yra skirtingos dailės rūšys. • Vartoja vis daugiau muzikos sąvokų, sugeba atlikti ir supaprastintu būdu pavaizduoti ketvirtines, aštuntines ir pusines natas bei pauzes. Išklausęs muzikos kūrinį trumpai nusako, kodėl kūrinys patiko ir kuo jis įdomus, aptaria, kur ir kada girdi muziką savo aplinkoje, nusako muzikinio kūrinio paskirtį ir kontekstą. Dalinasi įspūdžiais, užduoda klausimus apie matytus koncertus, aptaria atlikėjų ir klausytojų vaidmenis gyvai atliekant muziką. • Aiškina, kodėl kitų sukurti šokiai patiko ir kuo jie įdomūs; nusako, kur ir kada mato šokį savo aplinkoje, mokykloje ir už jos ribų. • Dalinasi savo teatine patirtimi su kitais, apibūdina įsimintinus spektaklio epizodus, teatro formomis perteikiamas idėjas susieja su konkrečiomis gyvenimiškomis situacijomis ir išgyvenimais.
Veiksėnų pavyzdžiai: • klausosi dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinių; • dainuoja įvairaus turinio dainas, imituoja tekstą judesiais; • atkartoja bent vieną ar kelis garsus iš eilės; • įpina į dainavimą judesius ir garsus (plojimą, trepsėjimą ir pan.).	

Ugdymo sritis – **“Tyrinėju ir pažįstu”**. Apima šiuos turinio aspektus: mane supantys daiktai, gyvybė, skaičiavimas ir modeliavimas, matematiniai erdvės tyrinėjimai, skaitmeninių technologijų pasaulis.

Ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti daiktinės ir gamtinės aplinkos pažinimą, matematinį mąstymą, skaitmeninį sumanumą, kalbų supratimą, tyrinėjimą, problemų sprendimą, mokėjimą mokytis.

Ugdymo(si) veiklos skatina žaidimo, kūrybiškumo, emocijų suvokimo ir raiškos gebėjimus.

Pedagogo vaidmuo, strategijos, metodai. Vaikų įsitraukimas skatinamas pedagogui kryptingai kuriant ugdymo(si) kontekstus, pažadinančius prigimtinių vaikų smalsumą gyvosios gamtos objektams, įdomiems, nematytiems daiktams. Valdorfo pedagogas ne tik vadovauja klasėje, bet ir rūpinasi aplinkos estetika bei struktūra, kuri atitinka vaikų vystymosi etapus. Aplinka turi būti harmoningai subalansuota – tiek fizine, tiek emocine prasme, kad vaikai jaustųsi saugiai ir laisvai tyrinėti pasaulį. Mokytojas kuria aplinką, kuri skatintų vaikų smalsumą, žaidimus ir tyrinėjimus, kaip pavyzdžiui, erdvėse naudojamos natūralios medžiagos, šviesios spalvos, paprastos ir atviros formos. Gilėjantį supratimą skatina įvairiais būdais (vaizdu, žodžiu, praktiškai darant, liečiant, uodžiant) gaunama informacija apie aplinkos daiktus, gamtos objektus, reiškinius ir procesus, naujų sąvokų, matematinių simbolių aiškinimasis. Tyrinėjant ir sprendžiant problemas skatinamas gilesnis supratimas, kritinio mąstymo pradmenys. Veiklos, kuriose vaikai tyrinėja ir modeliuoja situaciją, numato tyrinėjimo eigą, ieško tinkamų būdų ir priemonių, susipažįsta su veiklos taisyklėmis ir jų laikosi, aiškina priimamus sprendimus, pristato veiklos rezultatus. Siekiama padėti vaikams pažinti aplinkos daiktus, jų savybes ir paskirtį.

Pedagogas nekviečia vaikų, o leidžia jiems patiems pastebėti, prieiti ir dalyvauti. Tokia pedagogo ir vaiko sąveika ugdo vaikuose sugebėjimą nuoširdžiai domėtis, įprotį veikti dėl įdomumo, vidinių pastangų, o ne dėl išorinio stimulo. Taip puoselėjama natūrali vidinė motyvacija, iniciatyvumas, formuojamas pagrindas norui mokytis visą gyvenimą. Vaikai mato suaugusiojo atliekamus prasmingus veiksmus, laikyseną, judesių kokybę ir ją pamėgdžioja. Valdorfo pedagogas neatlieka darbų atsainiai, paviršutiniškai, neleidžia laiką plepantis ir t.t.

Pasiekimų sritis – tyrinėjimas	
Vertybinė nuostata. Domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando ir samprotauja.	
Esminiai gebėjimai. Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, eksperimentavimą, klausinėjimą), samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė).	
Pasiekimų srities dėmenys:	
1. gebėjimas kelti klausimus, spėlioti, numatyti; 2. gebėjimas taikyti įvairius tyrinėjimo būdus ir priemones; 3. gebėjimas apmąstyti, aptarti tyrinėjimo procesą ir atradimus	
2 – 3m.	4-6m.
• Prašo ar parodo, koks daiktas domina, ką norėtų paliesti, tyrinėti, žaisti, ką klausyti. • Išbando naujus tyrinėjimo būdus; tyrinėdamas pasitelkia visus pojūčius: stebi, liečia, uosto, ragauja, klausosi; tyrinėja savo kūną ir jo galimybes, skirtingas medžiagų faktūras, išbando žaislus ir daiktus. • Naujus tyrinėjimo būdus ir patirtis spontaniškai pradeda naudoti kituose kontekstuose. • Smalsauja, stebisi; atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis;	• Kelia klausimus, spėlioja, padedamas numato tiriamosios veiklos eigą, rezultatus. • Tyrinėdamas aplinkos objektus ir reiškinius, savo ir kitų veiklos elementus, temas ir siužetus, remiasi patirtimi ir vaizduote. Padedamas pasirenka eksperimentavimui reikalingas priemones ir medžiagas. • Pasako, ką veikė, ką atrado; įvardija, kokias priemones ar medžiagas pasirinko tyrinėjimui. • Atskleidžia savo interesus, tikslingai keldamas klausimus apie gyvosios ir negyvosios gamtos bei žmogaus sukurtus objektus, reiškinius, jų požymius. Domisi nedaiktinių

stebi ir bando aiškintis, kas tai yra, kaip tai veikia, vyksta. • Fantazuoja ir eksperimentuoja su gamtine medžiaga, formomis, dydžiais, kiekiais, spalvomis, judesiu, mimika, garsais ir intonacija; tyrinėdamas atranda naujus veikimo būdus. • Pamėgdžiodamas suaugusįjį ilgesnį laiką įsitraukia į tyrinėjimo veiklas; džiaugiasi tyrinėjimo atradimu, rezultatais rodo kitiems.	reiškinių (pvz., garsų, judesių) paskirtimi ir estetika. • Stebėdamas, eksperimentuodamas išsiaiškina objektų požymius, medžiagų savybes, skaidydamas ir jungdamas aiškinasi objektų sandarą, išbandydamas atranda objektų paskirtį, lygindamas ir gretindamas ieško panašumų ar skirtumų tarp objektų ir reiškinių, įžvelgia ryšį tarp objekto sandaros ir paskirties. • Paaiškina, kad tyrinėjant su daiktais, medžiagomis, augalais, gyvūnais reikia elgtis atsargiai; kalbėdamas apie tyrinėjamą remiasi jo rezultatais; apibūdina tyrinėjamų objektų požymius, panašumus ir skirtumus; savo stebinius palygina su kitų stebiniais, kartais susieja skirtingus pastebėjimus. • Domisi daiktų ir reiškinių savybėmis, tyrinėja, kaip auga augalai ir gyvūnai, kaip auga ir keičiasi jis pats; kaip žmonės gyvena seniau ir kaip gyvena dabar; kaip jie gyvena kitose šalyse, kuo jie panašūs ir kuo skiriasi. • Lygina daiktus, medžiagas, augalus, gyvūnus, žmones, atsižvelgdamas į jų požymius, savybes; objektus ir reiškinius tikslingai grupuoja; iš pasiūlytų įrankių, priemonių, medžiagų pasirenka reikiamas tyrinėjimui. • Samprotauja apie tai, ką pajuto, patyrė, atrado, sužinojo; remdamasis tyrinėjimo rezultatais kelia klausimus; siūlo idėjas, ką dar būtų galima tyrinėti.
Vaikų veiksenos pavyzdžiai: • Piešia save, savo šeimą. • Kartu su tėveliais sudaro „Šeimos medį“. • Žaidžia žaidimus „Žemė, oras, vanduo“, „Surask tokį patį“, „Už, ant, po“ ir pan. • Augina daržą, prižiūri šiltnamį ir stebi augalo gyvenimo etapus: dygimą, augimą, žydėjimą, sėklų brandinimą ir t.t. • Stebi ir tyrinėja gamtinę medžiagą: smėlį, molį, žolę ir t.t. • Stebi gamtos pokyčius ir juos pavaizduoja piešiniu. • Stebi ir įvardina gamtos reiškinius: lyja, sniega, tirpsta sniegas. • Kalba apie tai, kuo bus suaugęs. • Analizuoja nuotraukas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimus. • Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius. • Ruošia daržovių ir vaisių salotas. • Išbando senovinius daiktus.	
Pasiekimų sritis – mokėjimas mokytis	
Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ką išmoko	

Esminiai gebėjimai. Geba mokytis ir pradeda valdyti savo mokymosi veiklą, smalsauja, įsitraukia į savo sumanytas ir kitų pasiūlytas veiklas, aktyviai siekia tikslo, stebi, apmąsto ir koreguoja savo veiklos procesą bei rezultatus.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas įsitraukti į dominančią veiklą; 2. pastangos kryptingai veikti įgyvendinant ketinimą ar tikslą; 3. gebėjimas stebėti savo ir bendro veikimo pažangą, koreguoti procesą; 4. gebėjimas reflektuoti savo veiklos procesą ir rezultatą.	
2-3 m.	4-6 m.
• Ieško naujų išpūdžių, aktyviai domisi aplinkos objektais. • Stebi, klauso, liečia, juda, mėgdžioja, vokalizuoja, siekdamas įgyvendinti norą ar ketinimą (pvz., pasiekti daiktą, sudėlioti formų rūšiuklį). • Siekia išgauti norimą rezultatą. • Džiaugiasi veiklos, į kurią yra įsitraukęs, procesu. • Trumpam įsitraukia į sudominusią ar savo sumanytą veiklą. • Pasirenka mėgstamą žaislą, meno kūrinį, stengiasi atlikti patinkančią pasirinktą veiklą. • Atidžiai stebi, bando, aiškinasi, klausinėja, kaip kažkas veikia, vyksta. • Džiaugiasi tuo, ką atliko ir ko išmoko veikdamas.	• Paklaustas pasako, parodo, ką nori veikti, išmokti. Susidomėjęs stebi, įsitraukia į bendras veiklas su kitais vaikais, dalinasi tuo, kas sudomino. • Imasi iniciatyvos ir atkakliai siekia savo tikslo. Pradeda numatyti ir pasirinkti priemones bei medžiagas, reikalingas veiklai įgyvendinti. • Komentuoja atliekamą veiklą, pasako, ką jau atliko, ką darys toliau. • Pasako, parodo, ką veikė ir ką padarė. • Kai domina tema, ieško galimybių sužinoti daugiau ir patenkinti savo smalsumą. • Numato kelis žingsnius tikslui pasiekti ir juos įgyvendina. • Išlieka pozityviai nusiteikęs siekti numatyto tikslo nepaisant išskylančių sunkumų, lanksčiai prisitaiko prie situacijos arba keičia sprendimus. • Aptaria atliktą veiklą čia ir dabar ar po tam tikro laiko. Pasako, parodo, kaip veikė, mokėsi, kaip įveikė iššūkius, planuoja, ką darys toliau. • Įsitraukia į naują, iššūkio reikalaujančią veiklą, drąsiai kalba apie tai, ką jau moka, ką norėtų sužinoti, ko išmokti. • Numato veiksmų ir priemonių planą tikslui pasiekti. Priimdamas sprendimus ieško informacijos ir ją tikslingai atsirenka. • Stebi savo veiklos procesą, jį koreguoja, išbandydamas įvairius veikimo būdus ir kylančias idėjas, kol pasiekia tikslą. • Noriai dalinasi patirtimi apie veiklos procesą ir rezultatą, pasako, ko ir kaip mokėsi, kas pavyko (nepavyko), ką dar norėtų išbandyti, ko išmokti.
Veiksenų pavyzdžiai. Laisvų žaidimų metu grupėje ar lauke susipažįsta, stebi ir įvardina daiktus ir jų savybes: akmuo kietas, rąstas sunkus, lapas lengvas. Geba tinkamai naudotis daiktais, daiktus naudoti pagal paskirtį. Pratinasi orientuotis kiemo ir grupės aplinkoje.	
Pasiekimų sritis – matematinis mąstymas	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį jam suprantamais matematiniais būdais	

Esminiai gebėjimai. Atranda skaičių ir figūrų pasaulį, plėtoja supratimą ir kalbą apie skaičiavimo ir matavimo būdus, jų taikymą aplinkai pažinti, problemoms spręsti, geba išreikšti pastebėjimus apie objektų kiekį, formą, dydį, sekas, vietą ir judėjimo kryptį.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. skaičiaus pajauta, samprotavimai apie kiekį ir duomenis; 2. mato pajauta ir išmatuojamų dydžių palyginimas; 3. geometrinių modelių pažinimas; 4. vietos ir krypties apibūdinimas, sekų tyrinėjimas.	
2-3 m.	4-6 m.
• Supranta, kad žodžiai „vienas“, „du“, „trys“ siejami su atitinkamu daiktų kiekiu. Į klausimą „Kiek..?“ atsako „vienas“, „du“ arba „mažai“, didesnę nei dviejų daiktų kiekį įvardija žodžiu „daug“. • Mažesnius objektus įdeda į didesnius, surikiuoja du tris daiktus pagal ilgumą ar stambumą į vieną eilę. • Daugeliu atvejų suranda tokios pačios formos, dydžio ar spalvos objektą, supranta, ką reiškia „toks pat“, „kitoks“. • Supranta bent keturis žodžius, kuriais mokytojas apibūdina paties vaiko ar objekto judėjimą erdvėje (pvz., įeiti (išeiti), pažiūrėti į viršų (žemyn), įdėti (išimti) ir pan.). • Nuosekliai įvardija skaičius 1, 2, 3, atpažįsta ir susieja įvairias „matomų skaičių“ išraiškas (rankos pirštai, taškai, brūkšneliai), paduoda tiek daiktų, kiek prašoma. Supranta, ką reiškia būti pirmam, antram. • Palygina du daiktus, besiskiriančius tik ilgiu, mase ar tūriu, veikdamas (suartindamas, pakilnodamas, pilstydamas vandenį ar smėlį). Parodo, kuris iš dviejų daiktų yra ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, pilnas – tuščias ir pan. • Surikiuoja kelių objektų rinkinį pagal ilgumą ar stambumą į vieną eilę. • Tapatina, atrenka kelis daiktus (jų vaizdus) pagal spalvą, formą, dydį. • Kopijuoja dviejų elementų sekas (vaizdines, garsines, judesio).	• Nuosekliai įvardija skaičius 1, 2, 3, 4, 5, atpažįsta atitinkamus skaitmenis. Skaičiuoja daiktus, jų kiekį susieja su skaičiumi. Žymi, skaičiuoja stebimus objektus, padedamas mokytojo radinius pateikia grafine išraiška (lentelė, piktograma). Palygindamas kiekius, taiko atitikimo arba nuoseklaus skaičiavimo strategijas, supranta, ką reiškia „vienu daugiau“ („mažiau“), „tiek pat“ („lygu“). • Atrenka vienodo ilgio, aukščio, pločio, tūrio daiktus. Dažniausiai taiko tiesioginį palyginimą. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti aukštesniojo laipsnio būdvardžius (ilgesnis, trumpesnis ir pan.). • Parodo, kurie artimoje aplinkoje esantys daiktai savo forma primena skritulį, kvadratą, rutulį ar kubą. Pagal vieną savybę (požymį) klasifikuoja ir rūšiuoja dviem požymiais besiskiriančių objektų rinkinius. • Kasdienėse veiklose pradeda vartoti žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Nupiešia paprastą planą, kuriame atvaizduoja 2–3 matomus daiktus. Atpažįsta dviejų pasikartojančių elementų seką, ją nukopijuoja, pratęsia 1–2 elementais iš bet kurios pusės. • Nuosekliai įvardija skaičius nuo 0 iki 9, juos parašo skaitmenimis, susieja su daiktų skaičiumi. Palygina rinkinių iki 5 daiktų kiekviename kiekius, atlieka sudėties ir atimties veiksmus 5-ių ribose, 4 ar 5 daiktų rinkinį išskaido į dvi grupes daugiau nei vienu būdu (0 ir 4, 1 ir 3 ar 2 ir 2). • Kai dydžių negalima palyginti tiesiogiai, pasitelkia trečią daiktą (sutartinį matą). Kelių dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti aukštesniojo ir aukščiausiojo laipsnio būdvardžius (ilgesnis, ilgiausias ir pan.). Nematoduodamas gali pasakyti, kuris iš dviejų pažįstamų objektų sunkesnis, aukštesnis.

	• Atpažįsta skritulį, kvadratą, trikampį, kubą, rutulį, bando šias figūras apibūdinti, palyginti. Susieja trimatę figūrą su jos atvaizdu plokštumoje. • Popieriaus lape atvaizduoja kelių matomų daiktų išdėstymą, apibūdina jų vietą, padėtį vienas kito atžvilgiu. Juda žodžiu nusakyta ar rodyklėmis pažymėta kryptimi. Atranda dviejų pasikartojančių elementų grupę sekoje, sukuria tokio paties modelio seką iš kitų elementų. • Nuosekliai įvardija skaičius nuo 0 iki 10, juos parašo skaitmenimis. Paduoda tikslų daiktų skaičių, kai jų yra daugiau nei 5; pasako, kiek jų yra daugiau už 5 ir kelių trūksta iki 10. Atlieka sudėties ir atimties veiksmus 7-ių ribose. Žymi, skaičiuoja, vaizduoja duomenis, naudojami grafiniais jų vaizdais sprendamas problemas. Kalbėdamas apie ateities įvykius, pradeda vartoti žodžius: būtinai, tikrai įvyks; gali būti, įmanoma, kad įvyks; taip negali būti, niekada neįvyks. • Palygina du tris mažai besiskiriančius išmatuojamus dydžius, randa žodžių nedideliu jų skirtumui apibūdinti (šiek tiek didesnis, truputį ilgesnis, beveik vienodi, panašaus aukščio ir pan.). Apibūdindamas aplinkos objektus, vartoja bent penkis dvimačių ir trimačių figūrų pavadinimus (skritulys, kvadratas, trikampis, kubas, rutulys). Žinomas figūras pavadinama taisyklingai, nepriklausomai nuo jų padėties ar dydžio. Atrenka figūrai sukomponuoti reikalingas detales ir jas tinkamai sudėlioja. • Apibūdina, kaip vienas kito atžvilgiu yra išsidėstę matomi daiktai. Išgirdęs ar pamatęs judėjimo su krypties pakeitimu planą, jį iš atminties įvykdo, atkuria, geba pasakyti ir bando pavaizduoti, kaip reikėtų sugrįžti (judėti atbuline tvarka). Nukopijuoja, pratęsia, sukuria seką iš dviejų pasikartojančių elementų.
Veiksenų pavyzdžiai: • lygina daiktus (mažesnis – didesnis, plonas – storas); • klasifikuoja daiktus pagal vieną savybę. • rato žaidimų metu geba orientuotis erdvėje ir suprasti sąvokas “pirmyn-atgal”, “aukštyr-žemyn” ir t.t.; • maisto gaminimo metu skaičiuoja maisto produktus, • pratinasi lyginti, susipažįsta su geometrinėmis figūromis, • skiria temperatūrų skirtumus.	

• geba naudoti laiko sąvokas (diena, naktis, rytas, vakaras, vakar, šiandien ir t.t. per pastovų dienos, savaitės, metų ritmą); • pasivaikščiojimų ir buvimo lauke metu matuoja atstumus (žingsniais, sprindžiais ir pan.); • atranda geometrines formas, ilgio, svorio, dydžio, kiekio skirtumus ir pan.	
Pasiekimų sritis: aplinkos pažinimas	
Vertybinė nuostata. Nori pažinti ir suprasti aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja.	
Esminiai gebėjimai. Pažįsta jam suprantamus socialinius, kultūrinius ir gamtos objektus bei reiškinius, juos įvardija ir apibūdina, žinojimą pritaikydamas žaidimuose ir kitose veiklose.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas pažinti socialinę ir kultūrinę aplinką; 2. gebėjimas pažinti gamtinę aplinką; 3. pagarbus santykis su gyvybe ir aplinka.	
2-3 m.	4-6 m.
• Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi namų ir grupės aplinkoje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos žmones, jų veiksmus, aplinkoje esančius daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių buitinių (šukos, šaukštas) ir kultūrinių (būgnai, knyga) daiktų paskirtį ir jais naudojasi. • Pažįsta ir pavadina („savo kalba“, garsažodžiu ar tikslu pavadinimu) kai kuriuos gyvūnus, augalus, jų atvaizdus ir gamtos reiškinius (lietus, vėjas). • Parodo patinkantį augalą, gyvūną, kultūrinės aplinkos daiktą. • Atpažįsta ir reaguoja į netolimoje praeityje vykusius šeimos ar grupės įvykius, užfiksuotus nuotraukose, įrašuose ir kt. Natūraliai išitraukdamas į kasdienius, rutininius įvykius ir veiklas, parodo, kad žino paros dalių seką ir jaučia veiklų trukmę (vyko ilgai ar trumpai). • Pažįsta daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų, gyvūnų, pradeda vartoti tikslus jų pavadinimus. Dalyvauja prižiūrint augalus. Atpažįsta rečiau pasitaikančius gamtos reiškinius (vaivorykštė, perkūnija). Turėdamas galimybę, renkasi būti patinkančioje gamtinėje, socialinėje, kultūrinėje aplinkoje, džiaugiasi ten esančiais objektais.	• Parodo, kad supranta, kurie kultūriniai vaizdai, garsai, judesiai, skoniai, kvapai ar pasakojimai yra iš kitos nei jo paties kultūra. Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus ir vietas, pastebi jų pasikeitimus. Pasako miesto (kaimo), kuriame gyvena, pavadinimą. Įsitraukia į veiklas, puoselėjančias šeimos ir liaudies tradicijas. Įvardija paros dalis, sieja jas su savo gyvenimo ritmu. • Atpažįsta ir pavadina kelis dažniausiai stebėtus gyvūnus, augalus, grybus, negyvosios gamtos objektus (upė, akmuo), reiškinius (pūga, saulėlydis), nusako akivaizdžius jų požymius. Pasako metų laikų pavadinimus, samprotauja, kas būdinga metų laikams. • Stengiasi saugoti socialinės, kultūrinės ir gamtinės aplinkos objektus. Bando rūšiuoti atliekas, tausoti medžiagas, išteklius (išjungia šviesą). Gamtos, kultūros grožį ir įvairovę stengiasi išreikšti savo kūryboje. • Vaizduoja, pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas, domisi, kuo tos tradicijos skiriasi nuo kai kurių kitų kultūrų. Pristato savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę, kelis žinomus objektus ir vietas, gatvę, kurioje gyvena, kurioje yra jo ugdymo įstaiga. Iš savo grupės gali savarankiškai nueiti į kitas ugdymo įstaigos erdves (salę, dailės studiją). Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį: pasako, ką veikė vakar, ką veikia šiandien, ką veiks rytoj; sudėlioja dienos ar ilgesnio laikotarpio įvykius chronologine seka. • Atpažįsta ir pavadina ne tik stebėtus vietinius, bet ir kai kuriuos tolimųjų kraštų

	augalus ir gyvūnus, samprotauja apie jų gyvenimo būdą ir buveines. Paaškina, kaip daržoves, vaisius ir kitas gamtos gėrybes vartoti maistui. Stebėdamas ar prižiūrėdamas augalus ar gyvūnus, komentuoja jų pokyčius. Fiksuodamas gamtinių objektų stebinius, išvelgia kai kuriuos akivaizdžius objektams būdingus požymius. Pažįsta keletą dangaus kūnų, gamtos reiškinių, kurių negali ar kuriuos pavojinga stebėti iš arti (ugnikalnių išsiveržimas, viesulas, žvaigždės). Eilės tvarka išvardija metų laikus, pasako, kaip skirtingais metų laikais gyvena kai kurie gyvūnai, augalai. • Rodo pagarbą gyvajai ir negyvajai aplinkai, kultūros reiškiniams ir objektams, supranta, kad jo elgesys gali paveikti gamtinę ir kultūrinę aplinką, stengiasi prisiimti atsakomybę už jų išsaugojimą. Savo kūryboje vaizduoja asmeninį emocinį santykį su gamtos ir kultūros objektais. • Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą. Papasakoja apie tradicines šventes, jas palygina su kai kuriomis kitų tautų šventėmis. Skiria ir pavadina suaugusių šeimos narių ir kitas dominančias profesijas, pasakoja, ką dirba aptariamų profesijų atstovai, kokia jų sukuriamų daiktų ir paslaugų vertė, kaip vyksta jų mainai. Samprotauja apie tai, kaip žmonės gyveno, ką dirbo seniau, kokie daiktai buvo naudojami, kaip jie pasikeitė, kaip atrodo dabar. Vartoja savaitės dienų pavadinimus, žodžius praeičiai, dabarčiai, ateičiai apibūdinti. • Išvelgia gyvūnų ir augalų kai kuriuos panašumus ir skirtumus, pagal kuriuos juos grupuoja. Dalinasi savo žiniomis apie tai, kur gyvena ir kuo minta gyvūnai, kur kokie augalai, grybai auga, kokių sąlygų jiems reikia. Pradedą suprasti Žemės, Saulės, Mėnulio ir kitų dangaus kūnų ryšius. Išvelgia, kaip keičiasi kai kurių gyvūnų ir augalų gyvenimas skirtingais metų laikais. Jaučiasi atsakingas už socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką bei jos ateitį: apmąsto ir siūlo būdus, kaip ją rūpintis, prižiūrėti, puošti. Paaškina, kodėl išteklius reikia tausoti. Tyrinėdamas savo šalies ir nutolusių vietovių gyvenamąsias sąlygas, samprotauja apie žmogus ir gamtos ryšį. Pradedą jausti prierašumą artimiausiai socialinei, kultūrinei
--	---

	ir gamtinei aplinkai, išreikšdamas jį veikloje ir kūryboje.
Veiksenų pavyzdžiai: • Piešia save, savo šeimą. • Kartu su tėveliais sudaro „Šeimos medį“. • Žaidžia žaidimus „Žemė, oras, vanduo“, „Surask tokį patį“, „Už, ant, po“ ir pan. • Augina daržą, prižiūri šiltnamį ir stebi augalo gyvenimo etapus: dygimą, augimą, žydėjimą, sėklų brandinimą ir t.t. • Stebi gamtos pokyčius ir juos pavaizduoja piešiniu. • Kalba apie tai, kuo bus suaugęs. • Analizuoja nuotraukas, aiškinasi, kuo panašūs į savo artimus. • Skirsto gyvūnus ir augalus pagal aiškiai matomus išorinius požymius. • Ruošia daržovių ir vaisių salotas. • Išbando senovinius daiktus. • Vaikai mokosi suprasti, pajusti, kaip jie susiję su gamtos pasauliu. • Stebi gamtos pokyčius skirtingais metų laikais; • žaisdami rato, pirštų ar laisvuosius žaidimus, mėgdžioja gamtos reiškinius, gyvūnų elgseną, paukščių balsus ir pan.; • dalyvauja bendroje darbinėje veikloje (prižiūri kambarinius augalus, sėja, laisto, ravi, grėbia lapus ir pan.; • prižiūri aplinką, pasivaikščiojimų metu stebi gamtoje vykstančius procesus, renka įvairią gamtinę medžiagą; • geba vertinti gamtos dovanas dėkodamas prieš valgį ir po jo.	

Ugdymo sritis – **„Kuriu ir išreiškiu“**. Apima šiuos turinio aspektus: žaidimo raiška, muzikos raiška, šokio raiška, dailės raiška, teatro raiška.

Ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti estetinį suvokimą, meninę raišką, gebėjimą žaisti, kūrybiškumą, tyrinėjimą, emocijų suvokimą ir raišką.

Ugdymo(si) veiklos taip pat skatina aplinkos pažinimą, kalbų supratimą, kalbinę raišką, problemų sprendimą, santykius su suaugusiais ir bendraamžiais, mokėjimą mokytis.

Pedagogo vaidmuo, strategijos, metodai. Pedagogas plečia vaiko patirtį, padeda pažinti jį supantį pasaulį ne tiek per aiškinimus, kiek per jutimus, patyrimą ir veiklą. Pedagogas stebi vaiką, supranta jo poreikius, gebėjimus ir vystymosi etapą, tinkamu laiku sudaro sąlygas vaiko aktyvumui pasireikšti, atsižvelgia į kiekvieno vaiko unikalumą, pritaiko ugdymą pagal vaiko asmenybę, skatina jį stiprinti savo savybes ir padeda įveikti sunkumus.

Pedagogas nuolat dirba įvairius rankų darbus, kuriuos planuoja juos ne kaip vaikų veiklą, o kaip savo veiklą, kurioje vaikai galėtų dalyvauti, jei norės. Jei vaikai labiau norėtų žaisti, o ne dalyvauti veikloje, pedagogo rankų darbas išlieka ne mažiau prasmingas vaikams pavyzdžio ir pamėgdžiojimo prasme. Pedagogas nekviečia vaikų, o leidžia jiems patiems pastebėti, prieiti ir dalyvauti.

Pasiekimų sritis – estetiškas suvokimas
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrįsi, grožisi gamtine ir kultūrine aplinka.

Esminiai gebėjimai. Atpažįsta įvairius gamtinės ir kultūrinės aplinkos reiškinius, reaguoja į juos, jaučia, suvokia ir, remdamasis savo supratimu, aptaria estetinius jų ypatumus, dalinasi asmeninėmis estetinėmis patirtimis, džiaugiasi savo ir kitų kūryba.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. nusiteikimas estetiniais potyriams ir džiaugsmui; 2. aplinkos, žmonių santykių, meno, savo ir kitų kūrybos grožio pajauta bei jautrumas kūrybos įvairovei; 3. jutiminių ir emocinių grožio išgyvenimų prisiminimas, apmąstymas ir dalinimasis su kitais.	
2-3 m.	4-6 m.
▪ Emocingai reaguoja girdėdamas garsų, intonacijų sąskambį, stebėdamas savo ir kitų piešinius, paveikslus, šokių judesius, gamtos objektus bei reiškinius. ▪ Skirtingai reaguoja į estetinio patyrimo kontrastus (gražu – bjauru; šviesu – tamsu; tylu – garsu). ▪ Turi savo nuomonę (patinka, nepatinka) apie savo ir kitų kūrybą bei aplinką. Džiaugiasi, rodo, ką nors sako kitiems apie savo kūrybą.	▪ Įgyvendindamas naujas kūrybines idėjas nebijo eksperimentuoti, laužyti taisykles ir normas, žaismingai stulbinti. ▪ Atpažįsta meno paskirtis ir kontekstus, patirtus meno kūrinius susieja su savo asmenine raiška. ▪ Pasakoja apie matytus dailės kūrinius, patirtą muziką, vaidinimą, šoki, jų siužetus, veikėjus, nuotaiką; gamtoje ir žmogaus sukurtoje aplinkoje kilusius vaizdinius. Siūlo, kaip savo aplinkoje ir už mokyklos ribų panaudoti tai, kas jam patinka ir priimtina. Vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasakydamas vieną kitą argumentą.
Veiksenų pavyzdžiai: Lankosi vaikiškuose spektakliuose.	
Pasiekimų sritis – meninė raiška	
Vertybinė nuostata. Domisi menų kalbomis, jaučia meninės raiškos džiaugsmą.	
Esminiai gebėjimai. Pagal savo išgales tyrinėja menų kalbas, spontaniškai ir tikslingai išreiškia emocijas, išpūdžius, mintis, idėjas jau įvaldytomis meninės raiškos priemonėmis, atpažįsta savo meninius pomėgius, vartoja paprasčiausias jam žinomas ir suprantamas menines sąvokas savo patirčiai išreikšti.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. tyrinėjimas ir eksperimentavimas pasitelkiant įvairias menines priemones ir formas; 2. raiška skirtingomis meninėmis priemonėmis ir būdais; 3. menų kalbų vertingumo supratimas, jų aptarimas ir pasirinkimas.	
2-3 m.	4-6 m.
Žaisdamas su erdvinėmis ir grafinėmis priemonėmis bei medžiagomis, tyrinėja ant skirtingų paviršių paliktus pėdsakus ar išgautus vaizdus, mėgaujasi skirtingais potyriais. Kuria statinius, lipdinius, keverzones ar „galvokojus“. Grafinius ir erdvinius kūrinius palydi garsais, veiksmiais, sava kalba. Pradeda rinktis jam patrauklias raiškos priemones, medžiagas. Apžiūrinėja, tyrinėja muzikos instrumentus, aplinkos daiktus, jais išgauna garsus.	Kuria darbus, pasižyminčius fantastinėmis detalėmis, grafiniais ženklais (skaitmenimis, žodžiais, raidėmis, rodyklėmis). Turi išankstinį kūrybinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti; įgyvendindamas įvairias idėjas dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Komentuoja ir kitaip reiškia nuomonę apie savo, kitų vaikų, menininkų darbus vartodamas žinomas dailės sąvokas. Gali išvardyti keletą technikų (piešta, fotografuota, tapyta).

Eksperimentuoja balsu: kuria ir rečituoja savitus žodžius; paskatintas kūnu išgauna garsus, išbando naujus judesius, tinkančius dainuojant ar klausant muzikos. Vienas ir kartu su kitais dainuoja nesudėtingas dainėles, jų tekstą interpretuoja kūno judesiais. Imituoja ritmo ir melodinius darinius, vis tiksliau išlaiko ritminį pulsą. Spontaniškai dainuoja „arioso“ dainas, kuriose platesnis diapazonas, juntamas metras ir reguliariai pasikartojantys ritmo dariniai, panaudojamos frazės iš išminktų dainų. Groja lengvai įvaldomais melodiniais ir mušamaisiais instrumentais. Juda (su priemonėmis ir be jų) klausydamas ir kurdamas. Išlaiko dėmesį klausydamasis muzikos kūrinio, atpažįsta kai kurias anksčiau girdėtas melodijas ir klausytus kūrinius. Įvardija arba parodo, kad supranta kai kuriuos muzikos kontrastus (garsiai – tyliai; greitai – lėtai, linksmi – liūdnai). Muzikinę raišką naudoja kitoje veikloje. Noriai muzikuoja individualiai ir grupėje. Tyrinėja ir atranda naujų judesių bei jų derinimo būdų. Judėdamas tyrinėja savo ir kitų vaikų asmenines erdves. Atlieka paprastus ratelius ir dainuojamuosius žaidimus, bandydamas nustatyta kryptimi koordinuotai judėti su kitais. Vienu metu judina kelias kūno dalis. Improvizuoja judesiais atliepdamas muzikos nuotaiką ir savybes, kuria, kurį laiką prisimena ir kartoja įvairias dviejų trijų judesių kombinacijas. Natūraliai ir džiaugsmingai šoka ir individualiai, ir drauge su kitais. Išbando balso, kūno ir mimikos raiškas ir priemones, siekdamas emocinio poveikio aplinkiniams pasirenka pritarimo sulaukusias raiškas. Režisūrinių ir vaidmenų žaidimų metu atlikdamas pasirinktą vaidmenį pasitelkia kūno judesius, veido mimiką, balso intonacijas ir priemones.	Samprotauja apie dailės kūrinių paskirtį. Supranta, kad yra skirtingos dailės rūšys. Tyrinėdamas ir išbandydamas garsų pasaulį balsu, instrumentais ir aplinkoje esančiais daiktais, lygina, apibūdina, grupuoja garsus. Išbando grojimą smulkesnės motorikos įgūdžių reikalaujančiais muzikos instrumentais. Dainuoja (vienas, poroje ar grupėje) sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Kuria ritminius ir melodinius darinius, improvizuoja ir komponuoja jungdamas kelis atskirus muzikos elementus (melodiją, ritmą, harmoniją, tembrą, tempą ir dinamiką). Pateikia savo muzikinę kūrybą grafiniais ženklais. Vartoja vis daugiau muzikos sąvokų, sugeba atlikti ir supaprastintu būdu pavaizduoti ketvirtines, aštuntines ir pusines natas bei pauzes. Išklause muzikos kūrinį trumpai nusako, kodėl kūrinys patiko ir kuo jis įdomus, aptaria, kur ir kada girdi muziką savo aplinkoje, nusako muzikinio kūrinio paskirtį ir kontekstą. Dalinasi įspūdžiais, užduoda klausimus apie matytus koncertus, aptaria atlikėjų ir klausytojų vaidmenis gyvai atliekant muziką. Siūlo naujus šokio raiškos būdus, eksperimentuoja, kaip judesiais galima pavaizduoti įvairias emocijas ir nuotaikas, charakteringus veikėjų judesius. Šoka sudėtingesnius autorinius ir liaudies šokius bei ratelius (tiltelius, grandinėles). Improvizuodamas ir kurdamas kompozicijas perteikia temą, siužetą ar pasirinktą nuotaiką, įtraukdamas šokio judesiui būdingas ypatybes. Padedamas mokytojo grafiškai fiksuoja savo sukurto šokio eigą. Apibūdina savo atlikto, sukurto ar stebėto šokio tempą, nuotaiką, charakteringus judesius, temą. Aiškina, kodėl kitų sukurti šokiai patiko ir kuo jie įdomūs; nusako, kur ir kada mato šokį savo aplinkoje, mokykloje ir už jos ribų. Tyrinėja simbolinio personažo esmines savybes, emocijas ir jausmus, juos perteikia charakteringais kūno judesiais, veido išraiškomis, balso intonacijomis. Kuria lėlių, šokio, dramos, operos „spektaklius“ kartu su kitais vaikais, drąsiai improvizuoja „bendraudamas“ su jų kuriamais veikėjais;
--	--

	drauge su mokytojais ir vaikais dalyvauja improvizacinio pobūdžio teatralizuotuose renginiuose ir juose prisiima skirtingus vaidmenis. Dalinasi savo teatine patirtimi su kitais, apibūdina įsimintinus spektaklio epizodus, teatro formomis perteikiamas idėjas susieja su konkrečiomis gyvenimiškomis situacijomis ir išgyvenimais.
Veiksenų pavyzdžiai: • Klausosi dainelių apie paukščius, žvėris, gamtos reiškinius ar trumpų instrumentinės muzikos kūrinių. • Dainuoja įvairaus turinio dainas, imituoja tekstą judesiais. • Groja muzikiniais vaikiškais instrumentais (ritminės lazdelės, dūdelės, barškučiai, varpeliai ir kt.). • Skanduoja skanduotes, mįsles, patarles. • Šoka pavieniui, poroje, ratelyje. • Šoka pagal greitą, lėtą muziką. • Vaidina panaudodamas pirštukines ir pirštines lėles. • Vaidina pasakėles be garso – emocijas perteikia kūno judesiais ir veido mimikų išraiška. • Kuria pačių išgalvotus siužetus ir juos vaidina.	
Pasiekimų sritis – kūrybiškumas	
Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs drąsiai kurti ir autentiškai išreikšti save, noriai tyrinėti naujas idėjas.	
Esminiai gebėjimai. Pasitelkia patirtį ir vaizduotę, tyrinėja savo ir kitų idėjas, randa būdų ir priemonių parodyti originalumą ir išradingumą įgyvendindamas kūrybinius sumanymus, aptaria tai su kitais.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. kūrybinių idėjų tyrinėjimas, fantazavimas, spontaniškas išbandymas, atkartojimas; 2. kūrybinių idėjų plėtojimas ir įgyvendinimas (improvizavimas, komponavimas ir interpretavimas); 3. savo ir kitų kūrybos reflektavimas, kūrybinių sprendimų pasirinkimas ir pritaikymas.	
2-3 m.	4-6 m.
Pakartotinai sugrįžta prie dominančių raiškos būdų tyrinėjimo. Perkuria patikusius garsus, judesius, veiksmus, vaizdus, atrodančius naujus derinius. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus menamus veikėjo veiksmus. Rodo susidomėjimą kitų kūryba ir norą veikti kartu su kitais.	Domisi, fantazuoja, užduoda klausimus apie kūrybinę veiklą, išbando įvairias naujas kūrybos priemones, būdus, sritis. Savo kūryboje atkartoja pastebėtus kitų kūrybos elementus. Numato, kaip ir kokiomis priemonėmis sieks kūrybinio rezultato, padedamas sprendžia kūrybinius iššūkius, pagal savo įsivaizdavimą siekia pabaigti kūrybinį darbą, paskatintas jį tobulina. Dalinasi savo kūryba artimoje aplinkoje, pasakoja apie kūrybos procesą, paaiškina, kas jam svarbu ir įdomu, pasako, kam skirti jo paties ir kitų žmonių kūrybos rezultatai.
Veiksenų pavyzdžiai: • Vaidina pasakėles be garso – emocijas perteikia kūno judesiais ir veido mimikų išraiška. • Kuria pačių išgalvotus siužetus ir juos vaidina.	

Pasiekimų sritis – gebėjimas žaisti	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs kartu su kitais vaikais plėtoti žaidimus, kurdamas vaikų žaidimo kultūrą.	
Esminiai gebėjimai. Individualiai ir drauge su kitais žaidžia ir pats kuria įvairius žaidimus: režisūrinius, vaidmenų ir žaidimus su taisyklėmis, moka laikytis skirtingų žaidimų taisyklių.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas koordinuoti žaidimo veiksmus su kitais žaidėjais; 2. gebėjimas įvaldyti ir organizuoti žaidimo erdvę; 3. gebėjimas kurti žaidimo siužetą; 4. gebėjimas žaidime laikytis prisiimto vaidmens.	
2-3 m.	4-6 m.
Žaidžia su suaugusiuoju ar kitu vaiku, pradeda derinti savo veiksmus su kito žaidėjo veiksmais. Tikslingai renkasi žaislus, pasirenka arba pats susikuria erdvę žaidimui. Kartodamas veiksmus žaidžia vieną išiminius įvykių, jungia du tris žaidybinius veiksmus į paprastą kasdienį siužetą. Individualiai ar dviese žaidžia paprastą režisūrinį ar vaidmenų žaidimą, laikosi žaidimo vaidmens taisyklių.	Mokytojo paskatintas nesunkiai įsitraukia į kolektyvinius režisūrinius žaidimus, kuria naratyvinius žaidimų pasaulius. Žaidime vartoja išplėstinę kalbą, pradeda žaisti vaizduotės žaidimus vien kalbėdamasis. Mėgsta žaisti netradicinėse erdvėse (kieme, gamtoje), išradingai jas pritaikydamas žaidimui. Tvarko žaidimo erdves prieš žaidimą ir jį baigus. Kuria išplėtotus ilgalaikių naratyvinių žaidimų siužetus mėgstamų knygų, filmų ir vaizdo žaidimų pagrindu. Žaisdamas su kitais lanksčiai kaitalioja vaidmenis, kontroliuoja savo ir kitų veiksmus, konstruktyviai sprendžia kylančius nesutarimus. Laikosi taisyklių dalyvaudamas kolektyviniuose sportiniuose, judriuosiuose ir didaktiniuose žaidimuose.
Veiksenų pavyzdžiai: • Žaidžia improvizuotą koncertą grupėje. • Žaidžia muzikinius žaidimus. • Žaidžia ar vaidina trumputes scenas pagal literatūrinius, muzikinius, istorinius siužetus. • Žaidžia stalo teatrą. • Kuria spektakliukus draugams.	

Ugdymo sritis – „**Aš ir bendruomenė**“. Apima šiuos turinio aspektus: kas aš?, savo emocijų ir elgesio valdymas, aš tarp kitų, žmonės ir bendruomenės, mūsų praeitis, dabartis, ateitis.

Ugdymo(si) srities paskirtis yra plėtoti vaikų savivoką ir savigarbą, emocijų suvokimą ir raišką, savireguliaciją ir kontrolę, santykius su suaugusiaisiais ir vaikais, socialinę ir kultūrinę supratingumą.

Ugdymosi veiklos skatina plėtoti tyrinėjimo, problemų sprendimo, kūrybiškumo, žaidimo ir mokėjimo mokytis gebėjimus.

Pedagogo vaidmuo, strategijos, metodai. Galima teigti, kad kai mažas vaikas kažkuo domisi ir klausinėja, ieško ryšio su suaugusiu. Todėl pedagogas dirba kartu su vaiku ar šalia jo ir tokiu būdu palaiko ryšį. Pedagogas plečia vaiko patirtį, padeda pažinti jį supantį pasaulį ne tiek per aiškinimus, kiek per jutimus, patyrimą ir veiklą. Pedagogas stebi vaiką, supranta vaiko poreikius, gebėjimus ir

vystymosi etapą, bando suvokti jo elgesio motyvus ir tinkamu laiku sudaro sąlygas vaiko aktyvumui pasireikšti. Valdorfo pedagogikoje svarbu atsižvelgti į kiekvieno vaiko unikalumą, todėl pedagogas pritaiko ugdymą pagal vaiko asmenybę, skatina jį stiprinti savo savybes, bet taip pat padeda įveikti sunkumus.

Pasiekimų sritis – savivoka ir savigarba	
Vertybinė nuostata. Pasitiki savimi ir savo gebėjimais, gerbia save ir kitus.	
Esminiai gebėjimai. Pažįsta savo kūną, pasako, kad yra berniukas (mergaitė), supranta savo augimą ir gebėjimų tobulėjimą, prisistato kitam, komentuoja, kuo domisi, kas patinka (nepatinka), supranta ir gina savo bei kitų teises būti ir žaisti kartu, priskiria save savo šeimai, grupei, įstaigos bendruomenei, žino savo tautybę, tėvynę.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. savo kūno pažinimas; 2. asmeninio tapatumo jausmas ir teigiamas savęs vertinimas; 3. bendrystės su šeima ir grupe jausmas; 4. kalbinio, tautinio ir pilietinio tapatumo jausmas.	
2-3 m.	4-6 m.
▪ Eksperimentuoja kūno judesiais ir pojūčiais, pavadina 5–6 kūno ir veido dalis, parodo ar pasako, kiek jam metų. ▪ Pasako savo vardą ir kas jis yra – berniukas ar mergaitė. Apie save kalba pirmuoju asmeniu, pasako, ką daro, ką turi. Siekia savarankiškumo: „aš pats“. ▪ Patogiai jaučiasi įprastoje grupės aplinkoje su pažįstamais suaugusiaisiais ir vaikais. Domisi kitų vaikų žaidimais ir grupės veiklomis. ▪ Suaugusiojo skatinamas domisi supančios kultūrinės aplinkos simboliais. Teigiamai reaguoja į kita kalba kalbančius vaikus, suaugusiuosius ir grupėje apsilankančius svečius.	▪ Išbando naujus būdus tyrinėti savo kūno augimą. Dalinasi stebiniais apie vidinių kūno sistemų veiklos išorinius ženklus (išskvepiamas oras, širdies plakimas ir kt.). ▪ Teigiamai vertina savo savybes ir gebėjimus, žaisdamas tyrinėja galimus socialinius savo vaidmenis. ▪ Dalyvauja šeimos, grupės ir mokyklos bendruomenės veiklose. Prisideda prie šeimoje, grupėje ar mokykloje priimamų sprendimų. ▪ Pasako savo tautybę, šalį, kurioje gyvena, žino savo namų adresą. Tyrinėja savo šalies ir kitų jam įdomių šalių simbolius, kalbą, žemėlapius, žmonių gyvenimo būdą, supranta, kad visi žmonės yra lygūs, pasako keletą šalių panašumų ir skirtumų. Domisi ir dažniausiai laikosi šeimos, grupės, mokyklos, vietinės bendruomenės vertybių ir jam suprantamų pareigų bei teisių.
Veiksenų pavyzdžiai: • Kartu su tėveliais dalyvauja, rengia grupės šventes. • Įsivertina savo elgesį, tyrinėdamas: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“.	
Pasiekimų sritis – santykiai su suaugusiaisiais ir bendraamžiais	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais ir bendraamžiais.	
Esminiai gebėjimai. Pasitiki mokytojais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai dalinasi savo mintimis, žino, kaip elgtis su	

nepažįstamais suaugusiaisiais. Geranoriškai elgiasi su bendraamžiais, natūraliai priima kitų skirtumus, draugauja bent su vienu vaiku, supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas užmegzti ir palaikyti geranoriškus, pagarbius santykius su suaugusiaisiais ir kitais vaikais; 2. gebėjimas bendrauti, mokymasis bendradarbiauti; 3. gebėjimas atpažinti ir pripažinti savo ir kitų panašumus bei skirtumus; 4. gebėjimas prisidėti prie grupės gerovės kūrimo.	
2-3 m.	4-6 m.
Drąsiai išbando ką nors nauja, ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Ieško bendraamžių draugijos. Siekia veikti savarankiškai, tikisi savo iniciatyvų palaikymo, pagyrimo. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Trumpam įsitraukia į bendrą žaidimą, pakaitomis su kitu vaiku žaidžia tuo pačiu žaislu. Pradeda suprasti, kuris daiktas yra jo, kuris – kito, o kuriuo naudojamas bendrai.	Stengiasi geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su pažįstamais ir nepažįstamais suaugusiaisiais bei vaikais. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku. Supranta, koks elgesys yra priimtinas ar nepriimtinas kitiems ir kodėl. Rodo iniciatyvą susikalbėti ir bendradarbiauti su kitais. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo ar kito vaiko nuomonę, aiškinasi, tariasi. Pradeda tarpininkauti kitiems vaikams, jiems sprendžiant tarpusavio nesutarimus. Domisi socialiniais ir kultūriniais skirtumais tarp vaikų, jų šeimų ir natūraliai juos priima. Parodo supratimą ir pagarbą kitokiai išvaizdai, kitokiam požiūriui, kitai kultūrai. Supranta, kad gyvendamas grupėje turi susitarti dėl visiems priimtino elgesio. Suvokia savo veiksmų akivaizdžias pasekmes sau, kitiems ir visai grupei.
Veiksenų pavyzdžiai: • Drauge su kitais kuria meninius projektus („Mūsų grupė“) • Kartu žaidžia stalo žaidimus, dėlioja dėliones. • Dalyvauja prevenciniame projekte „Savaitė be patyčių“. • Diskutuojama probleminiais klausimais. Aptarinėjamos konkrečios situacijos („Ką darytum?“), galimos pasekmės. • Klausosi patarlių ir priežodžių, bando suprasti jų prasmę. • Klausinėja, atsako į pedagogo klausimus: „Į ką esi panašus?“, „Ką veikiate visi kartu?“, „Su kuo pasikalbi, kai tau liūdna?“. • Padeda auklėtojai grupės žaislų tvarkyme.	
Pasiekimų sritis – problemų sprendimas	
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs priimti iššūkius ir spręsti problemas.	
Esminiai gebėjimai. Geba atpažinti ir įvardyti iššūkį, problemą, kliūtį, savarankiškai ir drauge su kitais ieško iššūkio įveikos, problemos sprendimo būdų, apsversto ir pasirenka tinkamus konkrečiai situacijai, įvertina priimtų sprendimų pasekmes.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas atpažinti ir įvardinti problemą; 2. gebėjimas ieškoti problemos sprendimo būdų ir juos įgyvendinti; 3. gebėjimas stebėti ir atsižvelgti į priimto sprendimo pasekmes.	

2-3 m.	4-6 m.
Susidūręs su kliūtimi, žodžiais, mimika ir kūno kalba parodo suaugusiajam, su kokia problema susidūrė. Bando savarankiškai spręsti kasdienes problemas. Nepavykus stebi, kaip tai daro kiti ir išbando jų taikomus problemų sprendimo būdus arba kreipiasi pagalbos į suaugusįjį. Atsižvelgia į ankstesnę patirtį ir taiso, tobulina sprendimą.	Atpažįsta ir natūraliai priima sudėtingą veiklą, kliūtis, sunkumus ar problemas, yra nusiteikęs jas savarankiškai ar drauge su kitais įveikti. Susidūręs su nauja problema, taiko turimas žinias ir patirtį, pradeda problemą vertinti iš skirtingų perspektyvų. Pasirenka tinkamiausią sprendimą iš kelių galimų, tariausi su kitais, siūlo ir priima pagalbą. Stebi, aptaria ir atsižvelgia į priimtų sprendimų pasekmes.
Veiksenų pavyzdžiai: • Žaisdami kūrybinius žaidimus vaikai kuria istorijas, vaidinta ar improvizuoja su įvairiomis medžiagomis (pavyzdžiui, su lėlėmis, gamtinėmis medžiagomis ar kasdieniais daiktais). Vaikai susiduria su situacijomis, kuriose reikia rasti sprendimus, kaip sukurti tikrovišką veiksmą ar išspręsti konfliktą tarp personažų. • Vaikai sodina augalus, prižiūri sodus ar kuria mini ekologinę sistemą. Šios veiklos metu vaikai mokosi analizuoti gamtos procesus, spręsti problemas, susijusias su augalų priežiūra. • Vaikai dirba su medžiagomis kaip modelinas. Šios veiklos metu vaikai susiduria su kūrybinėmis problemomis – kaip suformuoti norimą formą ar išspręsti situacijas, kai nesusikuria norimas efektas. • Vaikai atlieka kūrybinius judesius, šoka, žaidžia įvairius komandinio bendradarbiavimo žaidimus, kurie reikalauja bendro sprendimo ieškojimo. Kūno judesiai gali padėti vaikams ne tik lavinti motoriką, bet ir mokytis bendradarbiauti, ieškoti sprendimų, kaip pasiekti bendrą tikslą (pvz., kaip atlikti grupinį šokį ar žaidimą).	
Pasiekimų sritis – savireguliacija ir savikontrolė	
Vertybinių nuostatų. Nusiteikęs valdyti dėmesį, emocijų raišką ir elgesį.	
Esminiai gebėjimai. Sutelkia dėmesį ir pastangas veiklai, dažniausiai laikosi tvarkos ir susitarimų, bendraudamas su kitais elgiasi mandagiai, stengiasi kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus, įsiaiškinęs geba nusiraminti.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. gebėjimas nusiraminti, atsipalaiduoti; 2. savo dėmesio, jausmų raiškos ir elgesio valdymas; 3. gebėjimas laikytis susitarimų, taisyklių.	
2-3 m.	4-6 m.
Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos, ieško suaugusiojo pagalbos. Žaisdamas kalba su savimi, kad sutelktų dėmesį, kontroliuotų veiksmus. Padedamas suaugusiojo įprastose kasdienėse situacijose valdo savo emocijų raišką ir elgesį. Pradeda laikytis jam suprantamų suaugusiojo prašymų ir bendrų susitarimų.	Pats taiko įvairius nusiramimo, atsipalaidavimo būdus, siūlo juos kitiems. Siekdamas tikslo, geba atidėti kai kurių norų patenkinimą. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio provokuojančiose situacijose jas ignoruodamas; vienas ir kartu su kitais ieško taikių išeikių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.
Veiksenų pavyzdžiai:	

• Dalyvauja probleminiuose pokalbiuose (pvz. „Ką daryti, kai supyksti?“, „Norai ir jų valdymas“ ir t.t.). • Sprendžia probleminius klausimus: „Ar geri darbai pralinksmina kitus?“, „Kaip suderinti savo ir draugo norus?“ ir pan. • Kartu su auklėtoja kuria grupės taisykles.	
Pasiekimų sritis – emocijų suvokimas ir raiška	
Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais.	
Esminiai gebėjimai. Atpažįsta, atliepia, įvardija, aptaria savo ir kitų emocijas ar jausmus, jų priežastis, įprastose ramiose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atliepia kito jausmus.	
Pasiekimų srities dėmenys: 1. savo jausmų raiška, suvokimas ir pavadinimas; 2. kitų žmonių jausmų atpažinimas ir tinkamas reagavimas į juos; 3. savo ir kitų žmonių jausmų apmąstymas.	
2-3 m.	4-6 m.
Pradedama atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų ir jausmų raiškos būdus, pradeda vartoti emocijų pavadinimus. Domisi kito vaiko ar suaugusiojo įvairių emocijų ir jausmų raiška, pastebi aiškiai reiškiamas emocijas, į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).	Apibūdina savo emocijas ir jausmus, skirtingus jų raiškos būdus, pakomentuoja emocijas ir jausmus sukėlusias situacijas bei priežastis. Gana tiksliai iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato ir pasako, kaip jaučiasi kitas; pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradedama kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi ir išreiškia jausmus, kokie emocijų ir jausmų raiškos būdai yra tinkami, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.
Veiksenų pavyzdžiai: • Pasakoja apie išgyvenimus namuose, darželyje, kelionėje; • Kūno išraiška pavaizduoja jausmus (vaidyba); • Žaidžia žaidimą „Papasakok be žodžių“; • Dėlioja simbolines nuotaikų korteles; • Sudeda siužetus (geri ir blogi poelgiai) iš 2 – 4 paveikslėlių; • Prieš veidrodį žaidžia mimikos žaidimus – įvardina emocijas; • Dalyvauja gerumo akcijose.	

V. VAIKŲ UGDYMO(SI) PAŽANGA, UGDYMO SI TĖSTINUMAS

Ikimokyklinio ugdymo vaiko pažangos ir pasiekimų vertinimas – nuolatinis ir nenutrūkstantis procesas, kuris padeda pasiekti individualią vaiko ūgtį. Mokytojai taiko tris vaiko pasiekimų ir pažangos fiksavimo tipus: diagnostinį, formuojamąjį ir apibendrinamąjį vertinimą. Ikimokyklinio ugdymo grupėse nuolat kaupiama, interpretuojama ir apibendrinama informacija apie vaiką, jo ugdymo(si) ypatumus bei daromą pažangą. Vaiko vertinimas padeda pedagogams analizuoti grupę lankančio vaiko asmeninę pažangą. Vertinimas:

- objektyvus ir visapusiškas;
- jautrus, humaniškas, konfidencialus;

- nežeidžiantis vaiko orumo;
- skatinantis ir žadinantis sėkmės pojūtį, tikėjimą savo jėgomis;
- ugdantis vaiko savivertės jausmą.

Vertinimo tikslai:

- išsiaiškinti vaiko sukaupą patirtį: emocinio, socialinio, pažinimo, kalbos, judesio ir fizinio išsivystymo srityse;
- pažinti vaiką (jo charakterį, temperamentą, poreikius, gebėjimus, elgesio ypatumus);
- išsiaiškinti, stipriąsias ir silpnąsias puses bei planuoti reikiamą pagalbą, kuri prisidėtų prie asmeninės vaiko ugties.

Vertinant vaiko pasiekimus ir pažangą vadovaujamasi numatytais kiekvienos srities požymiais/kriterijais.

Informacijos apie vaiko pasiekimus ir pažangą rinkimo metodai ir būdai:

- stebėjimas – pagrindinis vaiko pažinimo ir vertinimo metodas grupėje;
- pokalbis su vaiku ir jo tėvais;
- vaiko elgesio faktų analizė;
- atskirų situacijų aprašymas;
- vaiko veiklos ir kūrybos darbelių analizė;
- vaiko įsivertinimas;
- anketos tėvams.

Mokytojai nuolatos teikia vaiką motyvuojantį, įtraukiantį, auginantį grįžtamąjį ryšį. Su vaikais reflektuojama apie veiklos procesą ir rezultatus, sėkmes ir nesėkmes, vaikai mokosi patys įsivertinti savo ugdymosi patirtis ir pasiekimus. Vaikų pasiekimai ir pažanga numatytais laiko tarpais ir pagal poreikį aptariami dvišaliuose mokytojo ir vaiko šeimos pokalbiuose. Esant būtinybei taikomi trišaliai (mokytojo, šeimos narių ir švietimo pagalbos specialistų) pokalbiai, kurių metu aptariama ir planuojama reikiama vaikui pagalba.

Vertinimo dažnumas. Individuali vaiko pažanga stebima nuolat. Pažanga fiksuojama du kartus (rudenį ir pavasarį) Pirminis, išsamus (diagnostinis vertinimas) vertinimas atliekamas vaikui pradėjus lankytį darželį, nuolat kaupiamas Vaiko aplankuose. Prieš pradedant vaikui ugdyti(s) pagal priešmokyklinio ugdymo programą, mokytojai turi galimybę susipažinti su vaiko ūgtį atspindinčia vertinimo medžiaga.

Vertinimo vykdytojai ir dalyviai. Vaiko vertinimą atlieka grupės mokytojai, logopedas, psichologas, socialis pedagogas, specialusis pedagogas, meninio ugdymo mokytojas ir mokyklos vadovai. Į vertinimo procesą įtraukiami tėvai.

Vaikų, turinčių specialiųjų poreikių pasiekimus ir pažangą mokytojai vertina ir analizuoja kartu su pagalbos mokiniui specialistais. Esant poreikiui, švietimo pagalbos specialistai, mokytojai, tardamiesi su vaiko tėvais ir Mokyklos vaiko gerovės komisija bei atsižvelgdami į vaiko pasiekimų ir pažangos vertinimus, švietimo pagalbos tarnybos specialistų pateiktas išvadas bei rekomendacijas, specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams pritaiko ikimokyklinio ugdymo programą arba rengia ir įgyvendina individualias ugdymo programas, sistemingai reflektuoja vaikų pasiekimus, savo taikomas strategijas, vykdo įvairias prevencines ir socialines veiklas.

Informacijos apie vaiko pasiekimus dokumentavimas. Informacija apie vaiko pasiekimus fiksuojama Vaiko pasiekimų aplanke su jo raiškos darbeliais, nuotraukomis, įdomiomis mintimis, pasakojimais, įgyvendintomis idėjomis, auklėtojų, pedagogų, tėvų pastebėjimais, komentarais ir kt. Stebėjimo ir kitų vertinimų rezultatai užrašomi trumpai komentuojant ir saugomi vaiko pasiekimų aplanke.

Kada ir kaip naudojama vertinimo informacija. Vertinimo duomenys ir rezultatai naudojami planuojant ugdymo procesą, numatant vaiko ugdymo individualizavimo galimybes, numatant savo – pedagogo – kompetencijų tobulinimo sritis, bendradarbiaujant su tėvais vaiko ugdymo klausimais ir kt.

Ikimokyklinio ugdymo programos su Priešmokyklinio ugdymo programa dermę bei tęstinumą užtikrina svarbiausių ugdymo(si) principų atitiktis ir ugdymo(si) proceso kryptingumas – ugdymo(si) modeliavimas iš vaiko raidos ir ugdymosi perspektyvos, išskirtinis dėmesys žaidimo pedagogikai ir patirtiniam vaikų ugdymui(si). Siekiant nuosekliai pereiti iš vienos ugdymo programos į kitą, garantuojant kryptingą jos tęstinumą, numatomas vaikų ugdymo(si) rezultatų tęstinumas – tikslų, uždavinių, plėtojamų ugdymo(si) ir pasiekimų sričių, suderinamumas.